

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

**OHRANITEV
KRAŠKE KRAJINE
KOT RAZVOJNA
PRILOŽNOST
KRASA**

Zbornik referatov in razprav

OHRANITEV KRAŠKE KRAJINE KOT RAZVOJNA PRILOŽNOST KRASA

Zbornik referatov in razprav

Zborniki posvetov 2/2008

Založil in izdal: Državni svet Republike Slovenije
Šubičeva 4, Ljubljana

Urednica: Damijana Zelnik; Meta Štembal (povzetki razprave)

Oblikovanje in priprava za tisk: Špes grafični studio, Novo mesto

Naklada: 500 izvodov

December 2008

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.2(497.472)(082)

719(497.472)(082)

OHRANITEV kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa
: zbornik referatov in razprav / [urednica Damijana Zelnik].
- Ljubljana : Državni svet Republike Slovenije, 2008. - (Zborniki
posvetov / Državni svet Republike Slovenije ; 2008, 2)

ISBN 978-961-6453-25-7
1. Zelnik, Damijana
242648320

VSEBINA

Mag. Božidar Flajšman <i>Ohranitev kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa</i>	7
Mag. Blaž Kavčič <i>Država mora zavarovati Kras kot naravno vrednoto in kulturno krajino</i>	9
Doc. dr. Ljubo Lah <i>Ključna vprašanja in odgovori o prostorskem razvoju Krasa</i>	13
Prof. dr. Jože Pirjevec <i>Razmišljanje o Krasu</i>	19
Doc. dr. Stanislav Renčelj <i>Ohranimo Kras - naravno in kulturno dediščino</i>	23
Doc. dr. Darij Krajčič, Mateja Nose Marolt <i>Ohranjena narava kot razvojna priložnost Krasa</i>	27
Albin Debevec <i>Javni zavod Park Škocjanske jame</i>	31
Dr. arh. Marino Kokorovec <i>Kras - priložnost za turizem</i>	35
Izr. prof. dr. Anton Prosen <i>Kras kot poselitveni ali kulturno-gospodarski prostor</i>	45
POVZETKI IZ RAZPRAVE	51
SKLEPI DRŽAVNEGA SVETA	65

OHRANITEV KRAŠKE KRAJINE KOT RAZVOJNA PRILOŽNOST KRASA

Posvet, 16. junija 2008

Organizator:

Državni svet Republike Slovenije.

Posvet sta povezovala državni svetnik Matej Arčon in mag. Božidar Flajšman.

Posvet je z nagovorom odprl predsednik Državnega sveta mag. Blaž Kavčič.

Problematiko so z uvodnimi referati predstavili:

- dr. Ljubo Lah, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo,
- dr. Jože Pirjevec, Univerza na Primorskem, Znanstveno - raziskovalno središče Koper,
- dr. Stanko Renčelj, Sežana,
- dr. Darij Krajčič, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave,
- dr. Majda Kaučič Baša, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta na Primorskem,
- Albin Debevec, Javni zavod park Škocjanske jame,
- prof. Boris Artač, Trst,
- dr. Marino Kokorovec, Opčine pri Trstu.

Mag. Božidar Flajšman

Ohranitev kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa

Na pobudo Ekološkega foruma LDS je Državni svet Republike Slovenije 16. junija 2008 organiziral posvet na temo Ohranitev kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa.

Namen posveta je bil seznanitev s stanjem na območju Krasa in v okviru pristojnosti Državnega sveta zavzeti stališča in priporočila za delo državnih organov in lokalnih skupnosti. Poglavitni povod za posvet so prizadevanja nekaterih po gradnji "satelitskih naselij" v bližini kraških vasi oziroma poskusi nedomišljenih velikopoteznih posegov v prostor.

Če bi se v prihodnosti na Krasu res uresničili ti projekti, bi to pomenilo pre-razporeditev zasebnega (vlagateljskega) kapitala v skrajno elementarne oblike dobičkonosnih naložb, ki pa nikakor ne bi imele sinergičnih učinkov na lokalni razvoj.

Zato je Državni svet med drugim predlagal, da vse kraške občine na področju urejanja prostora izdelajo skupno strategijo posegov v kraško krajino, ki bo sledila začrtanim ciljem v *Skupnem razvojnem programu Kraške regije*.

Velja tudi poudariti, da je območje Krasa že od leta 1994 vpisano na poskusni seznam Unescove svetovne dediščine pod imenom Klasični kras, kar predstavlja možno in obvezno stopnjo za vpis na Unescov seznam svetovne dediščine. Tudi zato je Državni svet predlagal, da se z vidika zavarovanja Krasa kot edinstvenega območja ponovno oživi razvojno zamisel Kraškega regijskega parka in nadaljuje s postopkom za vpis Klasičnega krasa na Unescov seznam svetovne dediščine.

Posvet je jasno pokazal, da gre za izjemno aktualno in perečo problematiko, ki ne zadeva le področje Krasa, temveč celotne države.

V zborniku objavljamo uvodne referate, povzetke razprave in sklepe, ki jih je na podlagi navedenega posveta 2. julija 2008 sprejel Državni svet.

Avtorjem referatov in razpravljavcem se iskreno zahvaljujemo za njihove dragocene prispevke.

Mag. Blaž Kavčič

Država mora zavarovati Kras kot naravno vrednoto in kulturno krajino

Pojmovanje sodobnega razvoja temelji na modelu trajnostnega razvoja, ki je globalno in lokalno gledano najbolj sprejemljiv model kakršnih koli razvojnih prizadevanj. To velja tudi v primeru Krasa, za katerega se vsi strinjamo, da je neponovljiva kulturna, naravna, gospodarska, turistična in zgodovinska krajina.

Model trajnostnega razvoja bi moral zagotoviti tako rabo prostora, da bi zadostil potrebam ne le sedanjih generacij temveč tudi vseh tistih, ki bodo na ta prostor v prihodnosti šele prišli. Tak razvoj bi moral slediti trem temeljnim usmeritvam: biti bi moral gospodarsko učinkovit, okoljsko varen in socialno pravičen.

V Sloveniji in na Krasu so izhodišča za doseganje trajnostnega razvoja z vidika prostorskega razvoja opredeljena v dveh pomembnih dokumentih, v *Strategiji prostorskega razvoja Slovenije in v Skupnem razvojnem programu občin Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Sežana ter kraškega dela občin Koper in Miren-Kostanjevica, Strateški del 2001-2010*.

V obeh dokumentih so opredeljena izhodišča, ki usmerjajo razmerja med prenavljanjem stavbnega fonda in načrtovanjem novogradenj. In v obeh dokumentih sta predvsem prenova in ohranjanje krajine opredeljena kot ustrezen model integralnega trajnostnega razvoja.

Usmeritve obeh navedenih dokumentov so v temeljnem nasprotju s prizadevanji po gradnji "satelitskih naselij" v bližini kraških vasi. Kaj se torej dogaja z urbanizmom na Krasu?

Na Krasu bi morali ohranjati privlačnost prostora za bivanje za tiste, ki tam že živijo in tudi za tiste, ki tja želijo priti ter na ta način razvijati in še okrepiti teritorialni kapital, ki ga ima Kras s svojo naravno in kulturno dediščino.

Za Državni svet kot zastopnika nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov je izjemno pomembno vprašanje, kaj pomeni neokrnjena kraška krajina za razvoj lokalnih skupnosti in njenih prebivalcev. Vprašam se lahko, ali je neokrnjenost prednost ali cokla razvoju? Sam sem prepričan, da

---

lahko nudi neokrnjeno naravno okolje tam živečemu prebivalstvu velike razvojne priložnosti in možnosti za bistveno zvišanje kvalitete bivanja in življenja nasploh, če bi za to obstajale primerne vzpodbude in okoliščine. A teh je bilo v zadnjih desetletjih žal premalo in iz teh območij se je prebivalstvo pospešeno izseljevalo.

Vendarle se percepcija kakovosti življenja v Sloveniji dandanes bistveno spreminja. Tako kot v razvitem in kulturno ozaveščenem svetu, ki je sposoben tradicijo spajati z modernim načinom bivanja, beseda "razvoj" ne predstavlja več industrializacije, težke industrije ter širjenje pozidave površin z neestetskimi novogradnjami. Razvoj danes tudi pri nas vse bolj pomeni dvig ravni kakovosti bivanja, življenjskega standarda, ne da bi bili s tem ogroženi tradicija, nacionalni interesi in kulturna identiteta. V primeru bivanjskih okoliščin bi lahko rekli, da lupina ostane, a dobi novo, veliko bolj kvalitetno in za prebivalce tudi prijetno vsebino in nov kontekst.

Če bi se v bližnji prihodnosti na Krasu res uresničili velikopotezni projekti obsežnih novih pozidav v obliki satelitskih zaselkov ob kraških vaseh, kot načrtujejo nekateri, bi to pomenilo prerazporeditev zasebnega (vlagateljskega) kapitala v skrajno elementarne oblike dobičkonosnih naložb, ki pa nikakor ne bi imele sinergičnih učinkov na lokalni razvoj.

Ali nam na ta način torej grozi celo uničenje kraške krajine? Vsekakor bi morali na državni ravni nemudoma ukrepati in zavarovati Kras kot naravno vrednoto in kulturno krajino, kar omogoča že omenjeni *Zakon o ohranjanju narave*. O tem jasno govori tudi *Evropska konvencija o krajini*, ki jo je podpisala tudi Republika Slovenija.

Gotovo obstajajo rešitve. Dovolite mi, da o njih glasno razmišljam: z vidika zavarovanja Krasa kot edinstvenega območja, bi kazalo nadaljevati z aktivnostmi za vzpostavitev Kraškega regijskega parka in Krasa pod okriljem Unesca. To bi imelo za posledico ne le izboljšanje življenjskih razmer, temveč tudi odprtje novih gospodarskih priložnosti za lokalno prebivalstvo, hkrati pa bi omogočilo ohranitev Krasa kot naravne in kulturne dediščine. Predlagam tudi, da vse kraške občine na področju urejanja prostora izdelajo skupno strategijo do posegov v kraško krajino, saj je Kras zaokroženo geografsko območje. Drastični posegi v krajino s strani le ene občine imajo lahko trajne škodljive posledice ne le za konkretno ožje območje, temveč za celotno podobo matičnega Krasa. Smiselno bi bilo, da bi za večino naselij ponovno preverili ustreznost lociranja in obsega površin za gradnjo ter njihovega komunalnega urejanja.

Predvsem pa je veliko rezerve še pri ukrepih na področju vzdrževanja in preнове obstoječih propadajočih in zapuščenih nepremičnin. Po eni strani je treba

---

vzpodbuditi prenovno, ponuditi neizrabljene potencialne na trgu nepremičnin, hkrati pa preprečiti oziroma onemogočiti pasiven odnos sedanjih lastnikov, v marsikaterem primeru, že dedičev, do svojih nepremičnin.

Doc. dr. Ljubo Lah

Ključna vprašanja in odgovori o prostorskem razvoju Krasa

Kras smo v mnogih dokumentih na državni in lokalni ravni opredelili kot ohranjeno krajino izjemnega pomena z vso njegovo naravno in kulturno dediščino ter z lastno razpoznavno identiteto. Kljub vstopu Slovenije v Evropsko skupnost in sprejeti zavezi o priznavanju štirih temeljnih svoboščin, prostega pretoka ljudi, blaga, storitev in kapitala, ne smemo postaviti na kocko ustreznega prostorskega razvoja Krasa, njegove kulturnozgodovinske identitete in ustrezne okoljske zaščite.

Pojmovanje sodobnega razvoja temelji na modelu trajnostnega razvoja, ki je, globalno in lokalno gledano, do nadaljnjega najbolj sprejemljiv model razvojnih prizadevanj. Tudi na Krasu naj ta model zagotavlja tako rabo prostora, ki zadovoljuje potrebe sedanjih generacij, ne da bi ob tem ogrožali prihajajočih. Ob tovrstnem razvoju je mogoče dosegati gospodarsko učinkovitost, okoljsko varnost in socialno pravičnost.

V Sloveniji in na Krasu smo izhodišča za doseganje trajnostnega razvoja z vidika prostorskega razvoja že opredelili v dveh pomembnih dokumentih, *Strategiji prostorskega razvoja Slovenije* in v *Skupnem razvojnem programu občin Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Sežana ter kraškega dela občin Koper in Miren-Kostanjevica, Strateški del 2001-2010*.

Menim, da so opozorila, vprašanja in razmisleki v naslednjih desetih točkah dovolj utemeljeni in tehtni, da bodo pripomogli k ustreznim ravnanjem ne samo vseh odgovornih od lokalne do državne ravni, temveč tudi vseh tistih, ki imamo Kras preprosto radi.

1.

Serija načrtovanih gradenj satelitskih naselij ob jedrih kraških vasi in ob prestižni lokaciji v neposredni bližini zavarovanega območja Kobilarne Lipica pomenijo resno grožnjo Krasu kot naravni in nacionalni vrednoti ter grožnjo kulturni samobitnosti in identiteti Krasa, tako s krajinskega kot tudi z arhitekturnega vidika.

2.

V čem je aktualni problem prostorskega razvoja Krasa?

Slovenski del Krasa je z odprtjem meje nedvomno še dodatno pridobil na privlačnosti. Spremenjene okoliščine in mačehovski odnos do prostora v vsakodnevni praksi - ob zastarelih, a žal veljavnih prostorskih planskih in izvedbenih aktih občine - na široko odpirajo vrata novim oblikam posegov v prostor in zlorabljanju prostora kot teritorialnega kapitala, ki ga Kras ima s svojo ohranjeno naravno in kulturno dediščino.

Prvič v zgodovini razvoja Krasa pa tudi marsikje drugod v Sloveniji se dogaja, da prostorski razvoj podeželskih vasi narekujeja moč in interes kapitala prek t.i. "developerjev" – razvojnikov (velikih vlagateljev). Tovrstni interesi so usmerjeni predvsem v oplemenitenje kapitalskih vložkov, ki bi jih predstavljale na novo izgrajene stavbne enote t.i. satelitskih naselij, ki naj bi jih ponujal prosti in povsem odprti trg nepremičnin!

Nesprejemljivo je, da načrtovani posegi ne izhajajo iz utemeljenih potreb lokalne skupnosti oziroma lokalnega prebivalstva! Še huje. Lokalno prebivalstvo je oddaljeno od sprejemanja ključnih odločitev v zvezi z nadaljnjim prostorskim razvojem svojih naselij in Krasa v celoti. Ob vsem tem tudi analize demografskih trendov in druge napovedi, ki bi jih moral že sam predlagatelj sprememb pripraviti, ne opravičujejo in ne utemeljujejo načrtovanih posegov.

3.

Kaj bi omogočalo sprejetje *Odloka o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana Občine Sežana* v bližnji prihodnosti, k čemur si sedaj prizadeva župan z občinskim svetom?

Ugotoviti je mogoče, da bi sprejetje dokumenta na nek način podaljšalo in legaliziralo agonijo slabega upravljanja s prostorom, ki se vleče že nekaj desetletij z razmahom t.i. samograditeljstva. Sedaj bi se te izborjene svoboščine prostega razpolaganja s prostorom prenesle še na velike vlagatelje. Duh prostega razpolaganja s prostorom nam je že zdavnaj ušel iz steklenice. Prostor je javna dobrina, nepovratna vrednota, ki jo imamo v omejenem obsegu!

4.

V 63-ih vaseh na Krasu v Občini Sežana (izvzeto je samo mesto Sežana) živi nekaj več kot 7.000 ljudi v približno 2.400 stavbnih enotah, v kraških domačijah ali v novejših enodružinskih hišah. Po obstoječih oziroma spremenjenih pro-

---

storskih načrtih bi bilo mogoče zgraditi več kot 5.000 stanovanjskih objektov s parcelami v obsegu okrog 800 kvadratnih metrov. To dejansko predstavlja možnost več kot podvojitve prebivalstva v vaseh občine Sežana!

Primeri: v vasi Kreplje, katerega vaško jedro obsega 55.074 kvadratnih metrov, je novim pozidavam v prihodnosti namenjeno kar 60.912 kvadratnih metrov. Podobno velja za vas Tublje pri Komnu, kjer vaško jedro danes obsega 13.822 kvadratnih metrov, novim pozidavam v prihodnosti pa planski dokumenti namenjajo kar 29.698 kvadratnih metrov. V nekaterih večjih vaseh na Krasu so ta razmerja še bolj drastična. V Križu naj bi 64.435 kvadratnih metrov obsežnemu jedru dodali 444.468 kvadratnih metrov veliko novo naselje, ki je delno že pozidano. Tudi v Dutovljah so ob vaškem jedru obsega 97.476 kvadratnih metrov predvidene površine za dodatno širitev naselja v obsegu kar 352.134 kvadratnih metrov.

Postavlja se vprašanje, komu so dejansko namenjene vse predvidene površine za širitev naselij? V čigavem interesu jih še nadalje načrtujemo?

Oceniti je mogoče, da gre za neracionalne odločitve, za slabo prostorsko politiko, ki ne bo v dolgoročno korist Krasa in njegovega lokalnega prebivalstva. Površine, ki omogočajo širitev naselij v pretiranem obsegu, bodo pomenile stalno grožnjo in pritisk za špekulativna ravnanja.

5.

Postavljata se vprašanji, kako ukrepati in v kateri smeri iskati rešitve?

Veljavni prostorski načrti in izvedbeni akti občine so neustrezni. To je skupna ugotovitev mnogih neodvisnih strokovnjakov in Direktorata za prostor pri Ministrstvu za okolje in prostor.

Rešitev nastalih zadreg se kaže v pripravi novih prostorskih aktov (novega *Občinskega prostorskega načrta*), ki bodo upoštevali *Zakon o prostorskem načrtovanju* in ki bodo pripravljene v duhu njegovih temeljnih načel, v duhu *Strategije prostorskega razvoja Slovenije (2004)* ter v skladu z dogovori v okviru *Skupnega razvojnega programa občin na Krasu (2001-2010)*. Slednji dokument, ki je rezultat večletnega pilotnega projekta Kras, je nastal ob sodelovanju številne strokovne javnosti, lokalnega prebivalstva in celo s sodelovanjem strokovnjakov Sveta Evrope. Dokument so obravnavali in sprejeli vsi občinski sveti na Krasu. Skratka, gre za razvojni dokument, ki ima najvišjo stopnjo legitimnosti.

6.

Kako ravnati v vsakodnevni praksi?

Vlaganja v prenovu stavbnega fonda in v celovite preнове vaških jeder je potrebno intenzivirati. Prenove vasi naj se izvajajo kot skupen projekt občine in lastnikov nepremičnin na območju prenove. Primarni nosilec prenov naj bo občina, ki naj prevzame skrb za celovitost prenovitvenih posegov, urejanje javnih površin in javne gospodarske infrastrukture. Po grobih ocenah je v vaseh na Krasu skoraj 20 odstotkov stavbnih enot nezasedenih ali neizkoriščenih!

Razpoložljivi (komercialni) kapital vlagateljev je potrebno preusmeriti v sistematične in organizirane oblike prenov obstoječega neizrabljenega stavbnega fonda po načelih javno-zasebnega partnerstva. Vlaganja v notranji razvoj naselij naj imajo absolutno prioriteto pred vlaganji, ki pomenijo širjenje na nova poselitvena območja. Naselja naj se širijo le tam, kjer znotraj obsega naselja za to ni več možnosti. Na tak način bo zagotovljeno trajno vlaganje in izboljšanje kakovosti bivalnega okolja kraških vasi. Za doseg navedenih ciljev je potrebno čim prej pripraviti poglobljeno analizo opravljenega popisa nepremičnin. V skladu s pričakovanimi potrebami je treba postopoma in eksponentno obremeniti lastnike neizrabljenega stavbnega fonda in zazidljivih zemljišč znotraj naselij. S sistematičnimi ukrepi je treba na eni strani vzpodbuditi prenovu, ponuditi neizrabljene potencialne na trgu nepremičnin, hkrati pa preprečiti oziroma onemogočiti pasiven odnos sedanjih lastnikov (v marsikaterem primeru že dedičev) do svojih nepremičnin. Skupaj z zainteresiranimi komercialnimi investitorji je potrebno ustanoviti sklade za financiranje prenove po načelih javno-zasebnega partnerstva.

Ob tem naj lokalne oblasti storijo vse potrebno, da bodo lahko vzpostavljeni svetovalni centri, ki bodo ljudem pomagali pri ohranjanju značilne arhitekture in krajine. Lokalne oblasti naj si prizadevajo izvesti že predlagane razvojne projekte, ki bodo okrepili notranji razvoj naselij (npr. promocijsko središče kraških pridelovalcev terana v Dutovljah) in ki bodo hkrati omogočili črpanje sredstev iz skladov Evropske unije.

7.

Zgodovinska jedra vasi moramo v prihodnosti ohranirati vitalna, jih obnavljati in prilagajati sodobnim potrebam bivanja. Območja novogradenj moramo skrajno omejevati in obseg stavbnih zemljišč prilagajati potrebam lokalnega prebivalstva in utemeljenim razvojnim potrebam lokalnih skupnosti. Pomembno je, da nove, ekstenzivno pozidane dele naselij zgoščamo in jih integriramo

---

z obstoječimi jedri vasi ter s krajino. Prednost naj imata prenova obstoječega stavbnega fonda in notranji razvoj in ne nerazumna širitev novih pozidav v obliki satelitskih naselij.

8.

Pravočasna in enakopravna udeležba zainteresirane javnosti v postopkih dostopa do informacij in sprejemanja skupnih prostorsko-okoljskih odločitev je osnova t.i. koncepta participativne demokracije. K temu smo se v Sloveniji zavezali tudi z ratifikacijo mednarodne *Aarhuške konvencije* (2002) in s priznavanjem *Torremolinske listine* (1983), ki govori o vključevanju javnosti v zgodnje faze načrtovanja.

Izjemnega pomena je participacija javnosti pri nastajanju novih prostorskih aktov. Predvideno sodelovanje javnosti prek t.i. javnih razgrnitev osnutkov prostorskih aktov ni zadostna in zadovoljiva oblika participacije. Lokalno prebivalstvo mora biti seznanjeno v zgodnjih, izhodiščnih fazah načrtovanja in priprave prostorskih aktov. Tudi izbrani pripravljavci prostorskih dokumentov se morajo čimbolj neposredno in vnaprej seznaniti s potrebami in željami lokalnih skupnosti. Skupne delavnice so morda najbolj primerna oblika tvornega sodelovanja. Le na tak način lahko dejansko zagotovimo soodločanje lokalnega prebivalstva kot organizirane javnosti. S tem lahko okrepiamo tudi prevzemanje odgovornosti za lasten prostor in za ustrezen prostorski razvoj naselij.

Zato naj ne bi bilo nič nenavadnega, če bi se tudi v Sloveniji uveljavile referendumске oblike odločanja na ravni npr. krajevnih in vaških skupnosti glede prostorskega razvoja in glede večjih načrtovanih posegov v prostor. Ob tem je nujno, da se spoštujejo sprejeti krovni dokumenti, sprejete strategije in zakonodaja.

9.

Kateri izzivi v prihodnosti dejansko pomenijo napredek in razvoj za Kras?

Mnoga ključna razvojna vprašanja Krasa, tudi vprašanja kulturne samobitnosti in identitete Krasa ter vprašanja zaščitnih ukrepov v smislu ohranjanja nacionalne in kulturne identitete, so uresničljiva z vzpostavitvijo zavarovanega območja. Že začete aktivnosti za vzpostavitev Regijskega parka Kras pod okriljem Unesca je smiselno nadaljevati in jih nadgraditi po priporočenem modelu regionalnih naravnih parkov, kot jih pozna Francija. Model temelji na ustanovnem aktu, pogodbi oziroma sporazumu, ki je plod vzajemnega interesa in partnerskega sodelovanja med državo, regionalnimi in lokalnimi

---

oblastmi ter lokalnim prebivalstvom na osnovi dogovorjene vizije razvoja. Na Krasu so občinski sveti že sprejeli *Skupni razvojni program*, ki ga je treba v prihodnosti le razvijati, dopolnjevati in nadgrajevati. Z vzpostavitvijo zavarovanega območja, ki bi lahko čezmejno povežalo Kras, bi se okrepile in na novo odprle mnoge priložnosti za razvoj podjetniških potencialov, vezanih na trženje lokalnih produktov in trženje t.i. teritorialnega kapitala v obliki ohranjene naravne in kulturne dediščine. Znotraj parka bi bilo mogoče še nadalje razvijati gospodarske aktivnosti, turistične in kmetijske dejavnosti, ki ne bi šle na škodo dolgoročnega ohranjanja narave in trajnostnega razvoja.

10.

Zato je poziv, da Državni svet uporabi vse svoje vzvode, da vpliva na neobčutljivost pristojnih institucij, povsem upravičen in pričakovan. Državne organe in lokalno skupnost je treba pozvati, da prenehajo z medsebojnim prelaganjem odgovornosti ter da s pospešenim delom Krasu zagotovijo ustrezne razvojne priložnosti ob varovanju vseh posebnosti, ki jih Kras ima in so v širšem interesu slovenske družbe.

Prof. dr. Jože Pirjevec

Razmišljanje o Krasu

V moji zavesti ima Kras dvojno dimenzijo: z ene strani kot kulturni, z druge strani pa kot politični problem. Kar zadeva kulturno razsežnost bi dejal, da se moram vedno, ko hodim na Kras, čuditi veliki dediščini, ki so nam jo zapustili naši predniki. Kajti povsod, kamor greste, opazite sledi ustvarjalnega dela; če ne drugega, so to obzidani travniki in pašniki, da ne govorim o naših vaseh, cerkvah, trgih in mestecih. Kras je pokrajina, ki jo je človek oblikoval skozi stoletja, če ne tisočletja, in ji dajal svoj pečat. Očitno je, da je naša dolžnost, da to pokrajino ohranimo v njeni identiteti, saj gre za dediščino, ki ni dragocena samo za Primorce, temveč za vse Slovence. Kajti ljubezen do Krasa presega lokalno stvarnost in je živa v zavesti vseh tistih, ki so kdaj brali Kosovela, ki so kdaj videli naše vinograde, naše borovce, naše gmajne in skale. Gre za veliko kulturno tradicijo, ki jo je treba čuvati, pri čemer se postavlja vprašanje, kako to storiti, kajti Kras je bil po drugi svetovni vojni dolgo časa močno zapostavljen, odrezan od svojega naravnega središča, ki je bil Trst, in nosi še danes posledice te danosti. V preteklosti je bil Kras izredno reven. Če je kdo bral knjigo mojega kolega iz Philadelphije Jamesa C. Davisa *Vzpon iz bede*, ve, kako so ljudje tam živeli v preteklosti. Praktično vsak dan so tekmovali s smrtjo in to dolgo, dokler se Trst v 18. in 19. stoletju ni uveljavil kot najpomembnejše pristanišče habsburške monarhije. Od njegovega razvoja je imelo seveda nekaj koristi tudi zaledje, naseljeno s slovenskimi ljudmi. Pojavili so se furmani, zidarji, pristaniški delavci, pojavile so se naše pekarice, mlekarice, hišne pomočnice. Ob cesti Trst – Dunaj so kraški podjetniki odprli trgovine in gostilne. Pred 150 leti je bila zgrajena južna železnica, ki je tekla čez Kras in je prinesla nekaj monetarnega gospodarstva. Stvari so se spreminjale. Življenje se je izboljšalo.

Nato pa je v našo deželo udarila prva svetovna vojna, ki je posledično povzročila razpad dvojne monarhije in priključitev Primorske k Italiji. Rapska meja jo je odtrgala od matične domovine in potisnila ljudi, ki so živeli na Krasu, v strašno nacionalno in psihološko stisko. Samo pomislite, kaj je pomenilo, da so našim ljudem nasilno spreminjali priimke. Naj nave-

---

dem lasten primer. Rodil sem se kot Guiseppe Pierazzi in se tako imenoval do svojega tridesetega leta. Prišlo je do načrtnega raznarodovalnega pritiska, na katerega so ljudje reagirali tako, da so se uprli. Že proti koncu 20-ih let in v 30-ih letih, najbolj množično pa med narodno osvobodilno borbo. Po zmagi smo dosegli novo mejo, ki je bila sicer boljša od rapalske, a je bila vendar krivična zaradi tega, ker je Kras odrezala od Trsta, njegovega naravnega centra. Po pristopu Slovenije v EU so se stvari spremenile. Meja je bila več ali manj odpravljena oziroma mejni prehod ni več otežen zaradi carinskih ali policijskih kontrol. To pomeni, da smo se znašli v novi, še pred nekaj leti nepredvideni situaciji, ki seveda ponuja tudi nove izzive. Trst je izgubil svojo centripetalno vlogo, ki jo je prevzel Koper. Še vedno pa ostaja močno urbano središče, ki lahko vpliva na zaledno območje. Naš Kras je sedaj široko odprt. Odprt tudi gospodarskemu pritisku, ki ni vedno dobrodošel. Ne smemo pozabiti, da imamo soseda, ki nas pogosto ne ljubi, ki je pogosto šovinistično agresiven, soseda, za katerega je Kras pogosto sinonim za fojbe. V najboljšem primeru gleda na nas še vedno zviška. Naj navedem epizodo, ki sem jo slišal pred kratkim. V tržaški bolnici je eminenten slovenski zdravnik, ki se je preselil iz Ljubljane, pred časom postal primarij. O njem je nek italijanski kolega govoril z bolniško sestro, o kateri ni vedel, da je Slovenka. "Že, že," je dejal Italijan o primariju, "saj je v redu, a vendar ostaja SRS". Ko ga je bolničarka vprašala, kaj pomeni "SRS", ji je pojasnil, da je kratica za "sc'iavo resta sc'iavo". Za tiste, ki ne znate italijansko, naj povem, da je v Trstu "ščavo" psovka za Slovence, in da pomeni "resta" ostane. Slovenec ostaja v očeh teh kultiviranih ljudi onkraj meje "ščavo", pa naj zasede še tako pomembno in odgovorno mesto.

Gre za velike psihološke probleme, ki so vezani na dejstvo, da je meja na terenu sicer odprta, v glavah mnogih pa še obstoja. Vprašanje je, kako bomo to mejo odpravili in uredili odnose s sosedi tako, da bomo na Krasu, tako na slovenski kot na italijanski strani, enakopravni državljani ne glede na narodnost, kateri pripadamo.

Pri tem bi vas želel opozoriti na dejstvo, ki ga danes še nismo slišali, da se namreč Kras ne konča pri Fernetičih. Nadaljuje se tudi na oni strani meje vse do Trsta, do morja in Devina. Tudi tu živijo naši ljudje. Oblikovati moramo politiko, ki bo pogojevala njihov razvoj, ki bo vzpodbujala dialog med Kraševci, pospeševala njihovo gospodarstvo in kulturo ter krepila nacionalno zavest. Problem, ki se zastavlja, je eminentno političen. Kakšno strategijo bo znala oblikovati Republika Slovenija v tem prostoru? Včasih imam vtis, da v zadnjih letih do Krasa, pravzaprav do Primorske, ni bila posebej občutljiva. Kakor pravi Boris Pahor, Ljubljana vidi samo sebe, je samozadostna in nima pravega državniškega odnosa do obrobniških pokrajin. Bojim se, da je v preteklosti, v zadnjih 17-ih letih, šla politika prav v to smer, ker ni bila

---

dovolj pozorna za naše probleme. Treba jo je spremeniti, izdelati pameten strateški načrt, da se bomo znali na Krasu obdržati in razvijati, kakor smo se skozi stoletja zaradi pokončne drža naših prednikov.

Doc. dr. Stanislav Renčelj

Ohranimo Kras - naravno in kulturno dediščino

Življenje v tako občutljivem prostoru, kot je Kras, zahteva visoko stopnjo uskladitve interesov in razumno soglasje o urbanizaciji.

Trajno varovanje Krasa je skupen interes Krašovcev. Skupen interes in osveščенost je potrebno doseči na širokih javnih razpravah po krajevnih skupnostih. Formalna razgrnitev zazidalnih načrtov v občinskih avlah ne odraža demokratičnega soočanja mnenj občanov in ne vključuje stroke.

Načrtovanje v prostoru se odvija brez interdisciplinarnega sodelovanja stroke, ki bi pripravila dolgoročno vizijo razvoja. Območja, ki so predvidena za pozidave, so predimenzionirana in zdaleč presegajo realne potrebe in interese lokalnega prebivalstva. Interesi gospodarstva, kmetijstva in stanovalcev so neusklajeni ter brez sožitja v ambientu. Vsebina zazidalnih območjih se sproti spreminja in podreja trenutnim interesom kapitala gradbenih lobijev in nepremičninskih družb.

Cilj je pridobiti monopol nad zemljiščem in z gradnjo za trg oplemeniniti svoj kapital. Kjer ni upošteevane jasne vizije in realnih potreb krajanov, lahko vsak župan in občinski svet v svojem mandatu ravna v skladu s trenutnimi interesi. Obsežna zazidalna območja so nastala iz špekulativnih razlogov s ciljem prehiteti Naturo 2000 in Kraški regijski park ter se tako izogniti omejitvam.

Dvojnost meril, odsotnost stroke in neusklajenost v prostoru vodijo do nasilja nad prostorom. Liberalizem omogoča razvoj stihije in nasilja politike nad stroko. Na zboru krajanov v krajevni skupnosti ni bilo odprtega dialoga, ki bi prispeval k dolgoročni viziji in realnim potrebam, ki bi prinašale dodatno vrednost. Zaradi ohlapnosti občinskih aktov in republiške zakonodaje smo priča stihijskim pozidavam, ki jih občutljiva kraška krajina ne prenese. Taka občutljiva območja so tudi drugod v Sloveniji.

Zanimiv in kritičen je primer satelitskega naselja (34 hiš) Škibini ob vhodu v Kobilarno Lipica, ki je grobo nasilje nad nacionalnim spomenikom. Zemljišča okrog Lipice imajo položajno rento (igralništvo, konjeniški šport, golf, bližina Trsta in še kaj). Gradnje na tej lokaciji so povezane z dobičkom.

Tega naselja ne predvideva nobena dolgoročna študija. Kdor ima denar, lahko izsili sebi ustrezne rešitve. Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za gospodarstvo morajo Vladi Republike Slovenije takoj predlagati moratorij na vse postopke, ki so na tej lokaciji v teku. Občina Sežana naj vrne že zaračunani in plačani komunalni prispevek.

Dvoličnosti, sprenevedanju in prelaganju odgovornosti iz občine na državo in obratno je potrebno narediti konec. Ali gre v tem primeru za brezbriznost ali tiha soglašanja in prikrite kupčije? Ministrstva, občinski svet, krajevna skupnost in Svet Kobilarne Lipica se niso ustrezno odzvali; odzvala se je le civilna iniciativa.

Naslednja občutljiva točka je kmetijstvo na Krasu in kraške vasi z značilnim urbanim sklopom gospodarstev, med katere se živo zajedajo vinogradi. Značilne vaške vedute dajejo Krasu prepoznavni videz. V samih vaseh je bogata arhitekturna dediščina, ki jo zaznamuje obdelan kamen. Kras, kamen in življenje na Krasu so vrednote, ki promovirajo Kras.

Vinogradništvo na Krasu postaja vodilna in edina kmetijska panoga. Zaradi tega dejstva je varovanje krajine posebnega pomena. Vinogradniške kmetije vlagajo velika sredstva v obnovo vinogradov, v obnovo domačij in urejanje vinskih kleti. Pri teh obnavah prevladujejo izvorni arhitekturni elementi.

Naravna in kulturna dediščina Krasa in pridelki, kot sta teran in pršut, daje ta utrip gospodarskemu dogajanju, vključno s turizmom. Skladen regionalni razvoj pomeni za Kras ohranjanje vseh navedenih naravnih danosti in proizvodnje. Načrtovana satelitska naselja, ki po obsegu presegajo sedanje velikosti vasi, so tujek, ki trajno uničuje podobo Krasa, in s tem posredno povzročajo škodo kmetijstvu. Satelitska naselja niso odraz potreb lokalnega prebivalstva. Občina Komen je edina zmanjšala obseg površin, namenjenih pozidavi, in sicer za 70 hektarjev.

Satelitska naselja so zasnovana brez elementov kraške arhitekture. Prebivalci teh naselij nimajo nič skupnega s kmetijskim utripom v vaseh. Različni interesi privedejo do motenj v vsakdanjem življenju. Prisotna pa je tudi velika neskladnost med infrastrukturo obstoječih vasi in novih satelitskih sosek. Delež domačinov pri izgradnji infrastrukture je bil velik. Načrtovanje infrastrukture in njeno financiranje v novih sosekah je sistemsko povsem nedorečeno.

Predlagam moratorij nad izvajanjem tovrstnih pozidav in revizijo zazidalnih načrtov.

Kras je enoten geografski prostor, delež Krasa v Italiji in Sloveniji terja enotno obravnavo. Deklaracije o sodelovanju na enotnem Krasu morajo zaživeti

---

v konkretni praksi. Kraševci na italijanski strani se odgovorno vključujejo v načrtovanje velikih dolgoročnih infrastrukturnih posegov. Pri obravnavi vasi spoštujejo arhitekturni red, kar nam je lahko za vzor. Izkušnje imajo tudi s političnimi pozidavami.

Na te negativne učinke nas sosedje posebej opozarjajo.

Pilotni projekt Kras, v katerem so sodelovale vse občine na območju Krasa, je ovrednotil naravno in kulturno dediščino s poudarkom na kraških pojavih, zaradi katerih nam svetovna javnost priznava matičnost Krasa. Posebej je poudarjen geografski položaj Krasa in njegova povezanost z infrastrukturo. Iz tega je sledil zaključek, da obstojajo realne možnosti za trajni razvoj turizma, ki temelji na celovitem trženju vseh naravnih danosti in dobrot Krasa, torej trženje v paketu z dodano vrednostjo domačinov. Prodaja zemlje je razprodaja Krasa po koščkih, kar zmanjšuje enkratno bogastvo, ki ga predstavlja Kras kot celota. Samo Kras kot nedeljiva celota je zanimiv in nenadomestljiv. Niso tudi daleč zamisli, da bi Kras prikazovali kot muzej. Ponudbe tovrstne industrializacije na Krasu ne rabimo. Kras naj ostane za ogled in trženje kot celota.

Matični Kras je svetovni unikum. Park Škocjanske jame je pod zaščito Unesca. Kobilarna Lipica je matična kobilarna vseh lipicancev na svetu. Štanjel je biser kraške arhitekture z izvirno kamnito dediščino. Sami pred sabo in pred svetovno javnostjo smo odgovorni za dostojno varovanje teh vrednot.

Slovenija je podpisala konvencijo o varovanju krajine. Delo v tej smeri je potrebno nadaljevati. Na Krasu je potrebno uresničiti program Natura 2000 in ga nadgraditi z upravljavskim načrtom. Ostali smo pri poskusnem vpisu dediščine Krasa v seznam Unesca. Vsa prizadevanja morajo voditi k ustanovitvi Kraškega regijskega parka. Med Parkom Škocjanske jame, Kobilarno Lipica in Štanjelom ne sme biti praznine. Ta prostor zapolnjujejo kraške vasi in kmetje z obdelovanjem zemlje. Celovitost Krasa omogoča tudi načrtovanje in izvajanje strokovno podprte promocije. Življenje terja konkretne rešitve.

Težko se bomo uprli željam po posamezni gradnji. Gradnjo lahko skoncentriramo v večje centre. Taki lokalni centri že obstajajo. Urejanje zazidalnih območij je potrebno sistemsko urediti. Ni enotnega pristopa za odkup zemljišč za skupno infrastrukturo, ni koordinatorja, ki bi usklajeval načrtovanje infrastrukture in financiranje njene izgradnje. Vloga občine kot načrtovalke, koordinatorke in financerke infrastrukture bi bila zainteresiranim vlagateljem v veliko pomoč.

Z ustanavljanjem pokrajin predlagatelji premalo razmišljajo o osveščanju in izobraževanju občanov za oblikovanje in kakovostno sodelovanje pri načrtovanju na lokalni ravni ter za angažirano sodelovanje krajanov pri upravljanju.

Jasna opredelitev pristojnosti med občino in vlagatelji bi pomembno prispevala k enotnemu in načrtnemu urejanju novih zazidalnih območij. Z vizijo, ki bi jo lokalna samouprava ponudila vlagateljem, bi združevala njihovo iniciativo in zmanjševala pritisk na samonikle in pogosto izsiljene rešitve, ki povzročajo konfliktne situacije. Upoštevano in spoštovano bi bilo širše soglasje in odpravljena neskladja v prostoru.

Doc. dr. Darij Krajčič, Mateja Nose Marolt

Ohranjena narava kot razvojna priložnost Krasa

I. Uvod

Številni, obsežni in kompleksni posegi človeka v naravno okolje so z vse intenzivnejšim razvojem družbe dosegli skoraj vse predele našega planeta. Prvotno ravnotežje v okolju se je marsikje začelo spreminjati, celo podirati. Človek je začel vedno bolj spoznavati, da naravno okolje ni nekaj večnega in neuničljivega, neomejenega.

Postopoma se je, vsaj v razvitem svetu, uveljavilo spoznanje, da je treba naravno okolje obravnavati kot dobrino. Zavedamo se, da je ta dobrina omejena in je ni mogoče nadomestiti, ko je izčrpana ali uničena.

Pri razvoju družbe se zelo malo upošteva neekonomske vrednote in dolgoročne koristi prihodnjih generacij. Vendar je za doseganje tega cilja nujno zagotoviti trajnostni razvoj, v katerem ima varstvo narave še posebej pomembno vlogo.

II. Varstvo narave in trajnostni razvoj v Sloveniji

Varstvo narave je eden izmed temeljev zagotavljanja trajnostnega razvoja. Ureja ga *Zakon o ohranjanju narave*. Ta določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave.

Ukrepi za ohranjanje biotske raznovrstnosti se nanašajo na celotno naravo in prek varstva habitatnih tipov, ekološko pomembnih in posebnih varstvenih območij ter varstva rastlinskih in živalskih vrst, posegajo na vsa področja dejavnosti človeka. Vse seveda s ciljem doseganja trajnostnega razvoja.

Poleg sistema varstva narave prispevajo k zagotavljanju trajnostnega razvoja še številni drugi sektorski sistemi znotraj in zunaj okoljskega področja. Zelo pomembno je prostorsko načrtovanje, ki ga ureja *Zakon o prostorskem načrtovanju*. Ta določa, da morata država in lokalna skupnost s prostorskim načrtovanjem omogočiti kakovostno življenjsko okolje. Raba prostora mora biti

---

takšna, da ob upoštevanju dolgoročnega varovanja okolja, ohranjanja narave, trajnostne rabe naravnih dobrin, drugih virov in celostnega ohranjanja kulturne dediščine omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije in ne ogroža zadovoljevanja potreb prihodnjih generacij.

Zakaj varovati Kras in ali je Natura 2000 priložnost

Natura 2000 je omrežje ekološko pomembnih območij narave, opredeljenih na podlagi *Direktive o pticah* in *Direktive o habitatih*. Cilj Nature 2000 je ohranjanje ugodnega stanja vrst in habitatov, oziroma ohranjanje biotske pestrosti, pa tudi spodbujanje sobivanja narave in ljudi. Prav projekti ponujajo številne možnosti iskanja razvojnih priložnosti za razvoj turizma, rekreacije, infrastrukture na teh območjih.

V *Naturi 2000* območje Kras predstavlja obsežno apneniško planoto v jugozahodnem delu Slovenije in severozahodni del dinarskega krasa, kjer se pojavljajo številni površinski in podzemeljski kraški pojavi ter evropsko pomembni habitatni tipi (jame, suha travišča, brinovja, črničevje, skalne stene, ...). Območje je življenjski prostor evropsko ogroženih rastlinskih in živalskih vrst (netopirji, metulji, hrošči, dvoživke). Območje je tudi življenjski prostor evropsko ogroženih vrst ptic, kot so hribski škrjanec, kačar, pisana penica in drugih ter selitveni koridor ujed in velikih sesalcev.

Večkrat slišimo, da je omrežje varovanih območij Nature 2000 grožnja ali vsaj cokla v razvoju. To preprosto ne drži. Naturo 2000 namreč lahko bogato unovčimo kot podlago (pogosto celo prednostno) za črpanje sredstev iz številnih evropskih finančnih skladov.

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (v nadaljevanju Zavod) poleg rednih nalog, določenih in financiranih iz državnega proračuna, izvaja tudi vrsto različnih projektov. Že vse od leta 2001 se aktivno vključujemo v evropske projekte z vsebinami ohranjanja narave. Tako že vrsto let uspešno krmarimo med opravljanjem javne službe in razvojnimi nalogami, financiranimi skozi projekte.

Izpostaviti želimo le enega, še posebej osredotočenega na Kras in sicer projekt *1001 kal – 1001 zgodba o življenju*, ki je bil financiran s sredstvi programa INTERREG 3A Slovenija – Italija. Zavod je kot vodilni partner projekta sodeloval s številnimi partnerji: Centrom za kartografijo favne in flore, Razvojnim centrom Divača, Zavodom za razvoj podeželja in Razvojnim društvom Pliska v Pliskovica. Cilje projekta, vzdrževanje in obnova vodnih biotopov in s tem ohranjanje populacij evropsko pomembnih vrst živali ter ozaveščanje in izobraževanje javnosti o pomenu kalov na Krasu v Sloveniji in Italiji, smo več kot preseгли.

Obnovljenih je bilo več kot dvajset kalov na Krasu s slavnostno otvoritvijo

---

kala in družabno prireditvijo, ki so jo organizirali lokalni partnerji. V projektu je bila načrtovana obnova petih kalov vendar je neverjeten interes lokalnih skupnosti to številko močno pomnožil. Ne le obnova, predvsem vzgajanje varuhov kalov, še posebej je poudarjena vzgoja mladih, bo obrodila sadove v prihodnje. Pri izvedbi projekta so aktivno sodelovali lokalni prebivalci. Vsi rezultati projekta so predstavljeni na spletni strani 1001kal.kras-carso.com.

Kako varovati Kras?

Možnosti je več. Ponuja se možnost ustanovitve parka, ki pa ga morata ustanoviti država in lokalne skupnosti skupaj. Vendar pa park "na papirju", park ki ne zaživi, ni smiseln. Tudi sama ustanovitev parka ne rešuje težav, ki se pojavljajo v prostoru. Potreben je ustrezen razvoj območja, prilagojen lokalnim danostim (kulturnim, naravnim, človeškim). Še bolj pa je pomembno ravnotežje med varovanjem in razvojem.

Pomembno izhodišče in temelj za razvoj Krasa predstavlja *Pilotni projekt Kras*, ki je potekal v letih med 1999 in 2003. Projekt je koordinirala Regionalna pisarna Agencije RS za regionalni razvoj v Štanjelu.

Območje Krasa je bilo izbrano zaradi posebnih danosti Krasa, ki se od ostalih območij loči po edinstvenih naravnih vrednotah, kulturni dediščini, posebni vodni ranljivosti kraškega podzemlja. Projekt je bil orodje za izdelavo skupnega razvojnega programa območja. Na območju najdemo več razvojnih žarišč nacionalnega pomena, kot so Kobilarna Lipica, Park Škocjanske jame, Štanjel, Kraški rob, ki pa naj se med seboj povežejo in naj bodo usmerjene k lokalnemu razvoju.

Cilj projekta je bil pripraviti *Skupni razvojni program Kraške regije*, ki naj bi odgovoril na prisotne razvojne probleme na območju, ki izhajajo iz konfliktov med varovanjem oziroma ohranjanjem in razvojnimi težnjami celotnega območja in posameznih žarišč z vključitvijo prebivalstva. Na ta način bi prispevali k dvigu konkurenčnosti Kraške regije. Oblikovana je bila tudi dolgoročna razvojna vizija, ki jo najboljše ponazarja vodilna misel: "Kraški človek med čisto, visoko tehnologijo in oživljeno kraško krajino brez meja".

Pri projektih regionalnega razvoja je nujno vključevanje najširšega kroga udeležencev (drugih sektorjev, lokalne skupnosti, upravljavcev, nevladnih organizacij, lastnikov zemljišč...) v doseganje ciljev ohranjanja narave, kar vodi k sooblikovanju odločitev, ki so kakovostnejše, tako za človeka kot za naravo.

V *Pilotnem projektu Kras* je sodelovalo šest slovenskih občin, osem ministrstev, enajst občin na italijanski strani, povezanih v Kraško-gorsko skupnost, pa tudi Svet Evrope na mednarodni ravni.

III. Zaključek

Sistem načrtovanja razvoja in varstva narave je v osnovi načrtovan tako, da zagotavlja sodelovanje pristojne službe za ohranjanje narave, ne zagotavlja pa doslednega upoštevanja vseh njenih usmeritev. Kljub visoki stopnji zavesti o nujnosti varovanja okolja in ohranjanja narave, pa po naših izkušnjah še vedno manjka prepričanje o resnični vrednosti naravno ohranjenih območij. To se tudi kaže v slabem oziroma premajhnem vključevanju zavarovanih območij v regionalni razvoj oziroma razvoj nasploh.

Kaj storiti, da bo današnja družba, ki je navajena predvsem vrednotenja v številkah, spoznala resnično vrednost ohranjene narave, ki jo lahko zagotovimo z dobro načrtovanim trajnostnim razvojem?

Razvoj Krasa je potrebno postaviti na dva vzporedna tira:

- vrniti se je potrebno k Skupnemu razvojnemu programu Kraške regije in od tam naprej načrtovati trajnostni razvoj Krasa;
- vzpostaviti je potrebno sistem ustanovitve parka.

Na tej točki se mora vključiti država oziroma Ministrstvo za okolje in prostor in odigrati ključno povezovalno vlogo tako, da skupaj z občinami tega območja doseže začrtane cilje v *Skupnem razvojnem programu Kraške regije*.

Pri premagovanju razhajanj med cilji in usmeritvami trajnostnega razvoja na eni strani in praktičnim delovanjem na drugi strani, je nujno oblikovati vrednote, ki so osnova trajnostnega razvoja. Ker se vrednote, načini življenja in odnosi gradijo od zgodnje mladosti naprej, je tu izjemno pomembna vloga vzgoje in izobraževanja.

Z upoštevanjem načela trajnostnega razvoja, ki vključuje učinkovitejšo rabo ter ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot, je prav gotovo mogoče doseči gospodarski napredek in dvig blaginje, predvsem v smislu kakovosti življenja.

Albin Debevec

Javni zavod Park Škocjanske jame¹

Parku Škocjanske jame je zaupana pomembna vloga razvijanja in varovanja enega od edinstvenih biserov na svetu, to so Škocjanske jame z okolico. Na osnovi naših izkušenj v Parku Škocjanske jame bi želel spodbuditi razmišljanja, kako celotni Kras ohraniti takšnega kot je, hkrati pa mu omogočiti nadaljnji razvoj.

Leta 1986 je bil Park Škocjanske jame oziroma takrat Škocjanske jame kot 220. enota vpisan na seznam svetovne dediščine. S tem smo prevzeli veliko odgovornost, še posebej naša država. Državni zbor je sprejel *Zakon o registru parku Škocjanske jame*, ki ga jaz osebno, moji sodelavci in tisti, ki tam živimo, ocenjujemo kot enega najbolj spodbudnih zakonov, saj pomeni dober zakon dobro podlago za varovanje in razvoj posameznih krajev. Na podlagi tega zakona je Vlada leta 1996 sprejela *Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Park Škocjanske jame*, kateremu je bila poverjena skrb za varovanje in razvoj parka ter prebivalstvo in druge dejavnosti. Javni zavod Park Škocjanske jame prejme od države le sredstva za osebne dohodke in materialne stroške, večino sredstev park pridobi z vodenjem, predavanji, usposabljanji, tečaji, itd.

Urejeni sistemi dajejo večje možnosti hitrejšemu razvoju, pa tudi izogibanju določenim napakam, če bi do njih prišlo. Zakon je določil zavarovano območje in vplivna območja ter obveznosti javnega zavoda do prebivalstva. Vsi se bojijo, da je zakonodaja tako stroga, da ljudje bežijo iz parkov, vendar to ni res. Pri nas se srečujemo celo s tem, da želi vas na obrobju parka, Dane pri Divači, preiti v območje parka, ker so ljudje ugotovili, da se v parku veliko dogaja, da ne rečem, da se ljudem bolje godi. Prebivalci vasi na območju Parka Škocjanske jame niso zaščiteni ali privilegirani. Ravno obratno. V nekaterih primerih, npr. pri obnovi naselja ali stavb, morajo upoštevati strožje kriterije, ki jim jih nalagata Zavod za varstvo narave in Zavod za varstvo kulturne dediščine, kar povzroča večje stroške obnove. Javni zavod Park Škocjanske jame vsako leto pripravi javni razpis na podlagi finančnega načrta in letnega programa varstva in razvoja parka,

---

¹ Povzetek razprave na podlagi dobesednega zapisa

---

na katerega se prijavljajo prebivalci za pridobitev sredstev za obnovo svojih domov, dvorišč, cest, poti. Danes lahko trdimo, da je bilo na ta način obnovljenih preko 40 odstotkov domačij. Na razpolago niso samo sredstva javnega zavoda Park Škocjanske jame, ampak so tudi banke začele dajati posojila, saj so videle v tem določen razvoj okolja. Zaradi teh spodbud pa so ljudje začeli vlagati nazaj in ostajati na tem območju.

Pred dvema letoma je Državni zbor sprejel *Program varstva in razvoja Par-ka Škocjanske jame*, ki velja za obdobje 2006 - 2010. V njem je jasno zapisano, na kakšen način se bomo razvijali v skladu z zakonom, *Unescovo konvencijo o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine* in drugimi konvencijami ter nenazadnje tudi, kako bomo v ta prostor vnašali nov način življenja in usposabljali ljudi. Mi smo začeli usposablјati mladino in preko njih tudi starše, pred tem pa profesorje in celoten učni tim. Danes imamo v zavarovanem območju mednarodno šolsko mrežo z osmimi šolami, med njimi delujeta dve v Italiji, ena je italijanska in ena slovenska. V devetih letih njihovega delovanja je bilo usposobljenih veliko število mladih ljudi, ki so že zapustili naše kraje in prenašajo svoje znanje in ljubezen do naravne in kulturne dediščine, zavedanja o ekologiji in razširjajo pomen Škocjanskih jam v svet.

Vsekakor stremimo za sonaravni razvoj, kakršnega si želimo tudi za celoten Kras. Ko govorimo o klasičnem krasu, bi rad povedal, da se ta beseda včasih uporablja malo preveč v ožjem pomenu besede. Klasični kras je nastal kot ideja leta 1800 v današnjem Trstu med speleologi, geologi, hidrologi, ki so zaradi oskrbe Trsta z vodo kot prvi začeli raziskovati Kras pod zemljo in nad zemljo. Za njimi so začeli prihajati tudi krasoslovci in zanimivo tudi arheologi. Danes manj govorimo o arheoloških danostih Krasa, ki je bogata. Pred menoj je dr. Jože Pirjevec lepo povedal, da je klasični kras Kras do morja. Res je. Smo eni redkih, ki na različnih konferencah po celem svetu propagiramo Kras in skušamo v ljudeh zbuditi željo, da bi videli klasični kras. Pred osmimi leti smo imeli 42.000 obiskovalcev, danes jih je dobrih 100.000. Želel bi povedati, da klasični kras na grobo obsega Sočo, Vipavo, Škocjanske jame, Glinščico in vse do morja ne glede na to, kje je meja. Mejo smo ljudje ustvarili pred dobrimi šestdesetimi leti. Tam živijo naši ljudje. Imajo isto kulturo kot mi, iste tradicije in iste težave pri življenju.

Želel bi, da bi danes o Krasu in tej problematiki govorili malo drugače. Ko govorimo o Krasu, ne moremo mimo obrobja. Ko govorimo o klasičnem krasu, ne smemo pozabiti, da imamo Vrhe, skoraj 15 km od Senožeč do Štanjela, nadalje Brkine, vsaj tisti del, ki gravitira na Kras in so kulturno in tudi drugače vezani, ter tudi kraški Rob, ki ga malo omenjamo, je pa po svoje svetovni fenomen.

Danes poznajo Kras po vsem svetu tudi zahvaljujoč našim predstavnikom

---

diplomatskih predstavništev, Slovenske nacionalne komisije za Unesco, Ministrstva za okolje in prostor in javnega zavoda Park Škocjanske jame, ki na različnih mednarodnih konferencah predstavlja klasični kras, Park Škocjanske jame in Slovenijo. V tem duhu si želimo, da bi razumeli pomen varovanja Krasa, ki ga ne smemo konzervirati, ampak moramo preprečiti sedanja dogajanja okoli Škocjanskih jam, kjer je stičišče cestne in železniške infrastrukture tako močno, da postajajo Škocjanske jame en otok, kjer se stika 12 smernic ali apetitov.

Kras - priložnost za turizem

I. Kratek opis vseh različnih omejitev in zakonov za italijanski del Krasa

Državni zakoni:

- zakon št. 1089 z dne 1. junija 1939: varstvo elementov umetniškega in zgodovinskega pomena;
- zakon št. 1497 z dne 29. junija 1939: varovanje naravne dediščine;
- zakon št. 1150 z dne 17. avgusta 1942: urbanistični zakon;
- zakon št. 1962 z dne 18. aprila 1962: določbe za pospeševanje pridobivanja gradbenih površin za ljudske gradnje;
- zakon št. 765 z dne 6. avgusta 1967: spremembe in dopolnitve urbani stičnega zakona št. 1150 z dne 17. avgusta 1942, znan z imenom *Legge ponte* (po tem letu so se v glavnem začele gradbene špekulacije, ker so se ljudje bali, da jim bodo novi regulacijski plani preveč omejevali razne gradbene posege);
- ustavni zakon št. 1 z dne 31. januarja 1963: *Posebni statut dežele Furlanije - Julijske krajine* (4. člen... Dežela ima zakonodajno oblast na naslednjih področjih: 12) urbanizem...);
- prvi urbanistični deželni zakon št. 23 z dne 9. aprila 1968: deželna zakonodaja na urbanističnem področju (spremenjen in dopolnjen z deželnim zakonom št. 30 z dne 17. julija 1972 in z deželnim zakonom št. 39 z dne 4. maja 1973);
- okrožnica predsedstva deželne vlade, Urbanistični urad, št. 13667 z dne 5. junija 1968:
  - a) deželni zakon št. 23 z dne 9. aprila 1968: zakonodaja za področje urbanizma,
  - b) dekret predsednika deželne vlade z dne 24. maja 1968: minimalne razdalje za varovanje cestnih trakov izven območja naselij, o katerih govori 19. člen zakona št. 765 z dne 6. avgusta 1967;

-
- c) določbe in pojasnila strokovnega značaja: v opombah okrožnice so navedene naslednje teme: II - občinski in medobčinski generalni regulacijski plani: študije in zasnove, elementi projektov, postopek;
- okrožnica deželnega ministrstva za urbanizem št. 4165 z dne 20. oktobra 1969, obrazložitve na naslednje teme: delitev zemljišč za gradbene namene, spoštovanje terminov za izvajanje obveznosti iz veljavnega urbanističnega zakona, gradnje ob državnih cestah, naprave, instalacije in ograje ob cestah, stalne aličasne montažne in pločevinaste barake ter zatočišča: potrebna upravna pooblastila, pogojena ali terminska gradbena dovoljenja, postopek za uveljavljanje morebitnih odstopanj (41. člen/IV), predvidevanja šolskih objektov v urbanističnih instrumentih;
  - okrožnica deželnega ministrstva za lokalne ustanove št. 4 z dne 26. aprila 1971: c) razmejitev naselij: učinkovitost ustreznih omejitev in navodil v času;
  - zakon *Belci* 19/05/1971: določbe za varovanje naravnih rezervatov na tržaškem Krasu (zakon se nanaša tudi na območje Doberdoba, ki sicer spada pod Gorico; obsega samo tri člene in v tretjem členu nalaga deželi določene pristojnosti; Dežela Furlanija – Julijska krajina bo z zakonskim aktom poskrbela za določitev pravil za ustanovitev, organizacijo, ureditev in upravljanje Ustanove za varovanje tržaškega Krasa, določitev potrebnih prepovedi in upravnih sankcij za ohranitev in ovrednotenje “naravnih rezervatov”, za sprejetje dopolnilnih in izvedbenih aktov za prilagoditev določil državne zakonodaje o nacionalnih parkih posebnim potrebam, ki so navedene v 1. členu;
  - deželni generalni urbanistični plan Furlanije-Julijske krajine 1978;
  - zakon *Galasso* (državni zakon št. 431 iz leta 1985);
  - okvirni zakon o zavarovanih območjih št. 349 z dne 6. decembra 1991;
  - okrožnica deželnega ministrstva za lokalne ustanove št. 11 z dne 18. novembra 1971:
    - a) zaščita urbanističnih instrumentov v primeru zamud pri sprejemanju,
    - b) novosti v veljavni urbanistični zakonodaji za primere občin brez urbanističnega instrumenta iz 4. člena zakona št. 29/1971;
  - okrožnica deželnega ministrstva za lokalne ustanove št. 11 z dne 30. novembra 1972:
    - I. izdajanje gradbenih dovoljenj na zasebnih zemljiščih brez komunalnih storitev: morebitna določitev finančnih prispevkov,
    - II. nujna in neodložljiva dela;

-
- okrožnica deželnega ministrstva za urbanizem št. 1605 z dne 27. februarja 1973: variante k urbanističnim instrumentom: strokovno znanje, predlaganje, dokumentacija in urbanistična ureditev: strokovno znanje, predlogi in strokovne podlage, urbanistična ureditev, detajlni načrt;
  - deželni zakon št. 39 z dne 4. maja 1973: dopolnilne določbe na urbanističnem področju, določbe za prilagoditev nacionalni urbanistični zakonodaji in razne določila;
  - okrožnica deželnega ministrstva za urbanizem št. 6315 z dne 31. julija 1973;
    - a) spremembe in nebitveni popravki osnovnih urbanističnih instrumentov med izvajanjem (1. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973,
    - b) inovacije v postopkih izdelave generalnih regulacijskih planov in detajlnih načrtov (19. člen DZ-ja št. 39 z dne 4. maja 1973),
    - c) nadzorovanje rabe občinskega ozemlja ob izdajanju gradbenih dovoljenj (7. - 12. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973),
    - d) obvezne vsebine gradbenih dovoljenj (12. - 13. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973),
    - e) minimalne razdalje za varovanje cestnih trakov: dograjevanje obstoječih objektov (15. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973),
    - f) delitve zemljišč: nova deželna ureditev (9., 10., 11. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973),
    - g) programi za pridobivanje gradbenih površin (26. člen zakona št. 865 z dne 22. oktobra 1971, 16. člen deželnega zakona št. 39 z dne 4. maja 1973);
  - deželni zakon št. 42 z dne 16. avgusta 1974: določbe za urejanje kamnolomov in drugih sprememb stanja okolja;
  - zakon št. 47 z dne 1. marca 1975: dopolnilne določbe za varovanje gozdov pred požari;
  - deželni zakon št. 52 iz leta 1991: urbanistični zakon;
  - deželni zakon št. 30 iz leta 2005: določbe za deželni prostorski plan, 1. člen (namen): avtonomna dežela Furlanija-Juljska krajina izvaja svoje naloge prostorskega planiranja s pomočjo izdelave novega deželnega prostorskega plana (DPP). V ta namen nalaga pristojnosti za prostorsko planiranje deželi in občinam, določa, da bodo vmesno raven pla-

---

niranja opravljale občine, ter določa strateške cilje in vsebine DPP-ja, vključno s krajinskimi vrednotami;

- 10. februarja 2006: deželni prostorski plan (DPP): preliminarni dokument na osnovi 1. člena zakona št. 30 /2005;

- deželni zakon št. 5 z dne 23. februarja 2007: reforma urbanizma in urejanje gradbenih in krajinskih aktivnosti.

S pregledom zakonov sem hotel prikazati razvoj urbanistične zakonodaje, ki je bila na žalost vedno preveč toga, omejevalna, večkrat dvoumna (objava okrožnic z dodatnimi obrazložitvami) in je bila stalno korak za dejanskimi potrebami in dogajanjem. V tem obdobju sta bila v Italiji tudi dva gradbena odpusta, s katerima so proti plačilu legalizirali črne gradnje, zlorabe in podobno. Leta 1976 je komaj nastal deželni urbanistični zakon, a je potres v Furlaniji povsem prekrizal račune in spremenil razvojne perspektive.

II. Poskusi ustanovitve kraškega parka, zakaj še ni prišlo do tega in kaj pričakuje domače prebivalstvo od urbanističnih načrtov na splošno

Predvsem moramo vedeti, da kraški gozdovi pridelajo manj, kot zanj zahtevata skrb in nega. Pri nas z dohodki od gozdov ne moremo kriti vsega biološkega dela, redčenja, varstva, pogozdovanja po požarih, urejanja gozdnih poti in podobnih opravil. To pomeni, da je za to dejavnost potrebna solidarnost širše skupnosti. Pri vsem tem moramo upoštevati tudi dejstvo, da so parcele izredno razdrobljene, pogosto pa tudi zanemarjene, saj lastniki nimajo gospodarskega interesa za posek in še manj za melioracijo oziroma spreminjanje tipologije gozda, kot bi si želeli naravovarstveniki (iz iglavcev v listavce, kar naj bi bilo tipično za naš Kras).

Kraška gmajna je v glavnem zaraščena in zelo naglo prehaja v gozd.

Gozdne poti: omejevanje dostopov in neprehodnost poti je po eni strani obvarovalo naravo pred človeškimi motečimi posegi, po drugi strani pa so gozdne poti postale neprehodne tudi za primere gašenja požarov, kar je po mojem mnenju povzročilo večjo škodo, kot bi jo povzročila prosta uporaba poti.

Sintetični povzetki: splošni regulacijski načrti ne smejo biti togi, omejevalni in izključevalno "negativni", ampak morajo prikazati razvojno perspektivo, morajo biti "pozitivni" in prožni. Primaren poudarek je potrebno nameniti kmetijstvu, primarnemu sektorju, ker je edini, ki lahko pripomore k ohranjanju naše kulturne naravne dediščine, saj jo je prav kmet skupaj z naravo tako izoblikoval, da je postala vredna zaščite. Zato je poleg posebne analize prostora

---

iz morfološko-geološkega vidika za področje živalstva, ptičev in habitata na splošno potrebna ustrežna študija vseh dejavnikov, ki delujejo na tem območju. Z zbranimi podatki je mogoče popravljati in na razne načine usmerjati ali preusmerjati razne tokove, ki vplivajo na okolje z namenom, da se to ohrani tako, kot je, ali pa da se pridobi tak videz krajine, ki najbolj ustreza domačinu, ki tam prebiva in je tam zrasel. Tu bi navedel razne primere, ki negativno vplivajo na okolje. Ko se vseli v okolje tujec, naj bo to človek ali žival ali pa rastlina, bo prinesel s seboj navade in običaje, ki so pogosto čisto drugačni in ki vplivajo na okolje tako, da se ravnotežje kmalu podre. Če je število teh veliko, se potencialno poveča tudi ta nevarnost. Na drugi strani pa imamo območja, ki so to že okusila in so se pokvarila; kot primer bi navedel zaraščanje gmajne in izginjanje raznih vrst favne in vegetacije. Kolonizacija ruja in brina pospešuje možnost naselitve drugih sencoljubnih vrst, kar pripomore k naglemu napredovanju gozda in še posebej borovcev, ki na Krasu nikakor niso avtohtoni. Istočasno izginejo divji zajci, jerebice, razni biotipi in druge dragocene vrste, ki so našle svoj življenjski prostor v kraškem svetu. Tako se povsem razbije naravno ravnovesje, propadanje postane nezadržno in pospešeno ter v kratkem času okolje obuboža. Drug primer se izrecno nanaša na vpliv človeka. Ko se tujec pojavi na Krasu, najprej ogradi svoj prostor in prične postavljati razne grozljive ograje, nato začne postavljati zatočišče, barake, prikolice, avtodome, se kar čez noč prelevi v vrtičkarja in prične saditi vsepovsod rastline, ki z okoljem nimajo nič skupnega. Vse to se mu zdi tako prijetno, da začne vabiti še druge in ko se to število veča, naraščajo tudi vse prej naštete posledice.

III. Nacionalna zaščita oziroma kulturalna in socialna zaščita tako občutljivega prostora

Če je priseljevanje individualno, se skušajo novi naseljenci vključiti v okolje in se s časom privadijo, naučijo se jezika (vsaj pasivno), sprejmejo navade in običaje ter se skoraj v celoti asimilirajo. Čim se to število veča, se večajo tudi problemi usklajevanja. To ne velja samo za tujerodne priseljence, ampak tudi za domače prebivalstvo, predvsem za tiste, ki prihajajo iz mest ali predmestij. Pri nas je dobro znan primer Furlanov in ostalih, ki so se naselili predvsem v Nabrežini v 19. stoletju (pritegnila sta jih gradnja železnice in delo v kamnolomih), ki so se skoraj v celoti vključili v okolje. Drugi val priseljevanja, ki se je pričel na območju južno od železnice (predvsem s priseljevanjem Istranov), je v kratkem privedel do tega, da je postala večina prebivalstva druge narodnosti in so se začeli prvi resni konflikti. Tretja faza, ki še traja, pa je šla še na drugo stran onkraj železnice v same vasi ali pa v njihovo neposredno bližino z vsemi posledicami, ki iz tega izhajajo: jezik v domačem okolju, na vasi, jezik v javnih prostorih in na delu. To je asimilacija z vsemi posledicami. Domači človek postane tujec na lastnem domu.

IV. Zaključki: na območjih, kot je Kras, mora biti kmetijstvo prioriteta pri načrtovanju

Pomembno je, da deželni ali državni organi podpirajo kmetijstvo in mu tudi zagotavljajo trajen razvoj; ob zaščiti narave morajo nujno zagotoviti tudi ustrezne protivrednosti (strokovna in finančna pomoč, hitri ukrepi, odprtje urada za kmetijstvo, promocija lokalnih proizvodov, pomoč pri načrtovanju itd). Kmetijstvo mora torej biti za javne upravitelje prvi subjekt, s katerim se morajo posvetovati in s katerim morajo tudi izdelati t.i. integrirani prostorski projekt, ki naj upošteva potrebe in naložbe, ki jih mislijo dejavniki primarnega sektorja uresničiti v kratkem roku desetih let. Cilj tega prostorskega načrtovanja mora biti povezava vseh kmetijskih obratov, ki so na prostoru samem.

Na italijanski strani so kmetje zaradi raznih omejitev hidrogeološkega in krajinskega značaja in zaradi območij Nature 2000 v velikih težavah pri svojem delu. Državni, deželni in občinski organi izvajajo kontrole, ki so bolj podobne metodam policijske države. Vse to pripelje do opuščanja tradicionalnih dejavnosti ter hkrati do obubožanja kmeta in istočasno tudi prostora. Hude omejitve silijo domačina, da zapušča zemljo in se prej ali slej odseli, kar povzroča veliko in nepopravljivo škodo prostoru. Kmeta ne izučiš v šoli ali v eni generaciji, ampak gre za poklic, ki zahteva veliko več in se po navadi bogati iz generacije v generacijo.

Pomemben dejavnik pri navezovanju prebivalcev na zemljo in kmetijsko dejavnost ter s tem za ohranitev značilne podobe Krasa, mora predstavljati razvoj kmečkega turizma, ki naj bi si ga poleg kmetov posluževali tudi polkmetje. Na tak način bi verjetno dosegli trojni cilj:

- 1. popravilo in uporabo raznega zapuščenega gradbenega fonda, ki ga večkrat opažamo po vaseh,
- 2. ohranitev kmečke družinske tradicije, ki lahko privede do tega, da se nekdo v družini opogumi in postane poln kmet,
- 3. omejitev prodaje zemljišč, ki spadajo k kmetiji.

Na italijanski strani imamo *Zakon o kmečkem turizmu*, ki pa se prepočasi uveljavlja zaradi pomanjkanja ustrezne kulture prosilcev, preveč toge urbanistične zakonodaje in premajhnih državnih prispevkov. Povezava turističnih kmetij na tej in na drugi strani pa bi gotovo bistveno pripomogla k večjemu razvoju. Povpraševanje po turistični ponudbi je vsak dan večje, sedanja ponudba pa je absolutno premajhna in nezadostna.

---

8. člen *Zakona o kmečkem turizmu* med ostalim predvideva:

Kmečko turistične dejavnosti obsegajo:

- a) prenočevanje in bivanje v posebnih, temu namenjenih prostorih na kmetiji;
- b) sprejemanje na odprtem, na krajih, namenjenih kampiranju ali turizmu, ki so opremljeni z drugimi samostojnimi premičnimi sredstvi za prenočevanje;
- c) serviranje hrane in pijače, vključno s tipičnimi alkoholnimi in žganimi pijačami, ki se pridobivajo pretežno iz domačih kmečkih proizvodov, predelanih na kmetiji sami ali tudi izven nje;
- d) organizacijo didaktičnih dejavnosti, rekreacijskih dejavnosti športnega ali kulturnega značaja in razstav o podeželski dediščini, tudi izven zemljiškega premoženja kmetije; poslovnik, ki ga predvideva 5. člen, določa postopke za izdajanje dovoljenj in oblike izvajanje didaktičnih dejavnosti;
- e) organizacijo izletniških dejavnosti z vozili, ki so tipična za podeželje, ali s plovili na rečnih, morskih in lagunskih območjih;
- f) prodajo proizvodov kmetije, če le-ta poteka v prostorih, namenjenih kmečkemu turizmu, po določilih iz zakona št. 59 z dne 9. februarja 1963 (zakonske določbe za ureditev prodaje kmečkih proizvodov, ki jo na stalnih mestih opravljajo neposredni kmečki proizvajalci) ter 4. člena zakonskega dekreta št. 228 z dne 18. maja 2001 (usmerjanje in posodobitev kmetijskega sektorja po 7. členu zakona št. 57 z dne 5. marca 2001);
- g) organizacijo kmečko turistične lovske dejavnosti ob spoštovanju veljavne lovske zakonodaje;
- h) izposojanje koles in plovil (največ dve plovili po kmečko turistični kmetiji);
- i) sprejemanje gostov za organizirano degustacijo kmečkih proizvodov in ne kuhanih tipičnih ter tradicionalnih regionalnih proizvodov na območju "vinskih poti" v smislu deželnega zakona št. 21 z dne 20. novembra 2000, torej za t.i. osmičarje, manjše kmete, ki jim je kmetijstvo dopolnilo k prvi zaposlitvi, iz katere prihaja glavni družinski dohodek (zakonska ureditev označb gensko nespremenjenih kmečkih proizvodov Furlanije - Julijske krajine, za promocijo tradicionalnih živilskih proizvodov in za udejanjanje "vinskih poti"); za organizacijo rekreacijskih, kulturnih in didaktičnih pobud na kmetijah; za organizirano degustacijo kmečkih, tipičnih in tradicionalnih proizvodov, za katero skrbijo proizvajalci sami, posamezno ali v posebnih družbah, tudi izven območij "vinskih poti".

Predlogi:

- Zamrznitev katerekoli gradbene dejavnosti znotraj perimetriranih območij za obdobje enega leta. V tem obdobju naj bi se izdajala samo nujna gradbena dovoljenja, ki ne kompromitirajo prihodnje izbire.
- Ustanovitev posebnega urada, ki naj se ukvarja s Krasom: le-ta naj po predhodnem posvetovanju s predstavniki občinskih uprav, raznih strokovnih organizacij (kmetijskih, obrtniških, gostincev, za razvoj turizma), okoljevarstvenih, kulturnih, športnih in drugih ustanov, izdelava splošne razvojne urbanistične norme in smernice, upoštevajoč že obstoječe študije in analize prostora, ki so bile opravljene na obeh straneh meje in ki prav gotovo zadostujejo.
- V okviru tega urada bi morala istočasno delovati tudi manjša skupina strokovnjakov za arhitekturo, ki naj bi skrbela za varstvo domače arhitekture in obrisa vasi – naselij. Z družbeno pomočjo, tudi v obliki brezplačnih načrtov in manjših prispevkov (saj gre navsezadnje za širši nacionalni interes), bi s pomočjo vseh prizadetih dosegli ohranitev in modernizacijo starega gradbenega fonda, istočasno pa bi ohranili določene značilne kraške vrednote. Potrebne so le občutljivo izpeljane izboljšave, ki bodo lepoto kraške hiše in s tem tudi vasi le še povečale. Upoštevati pa je treba, da en dober primer v vasi potegne za seboj posnemalce. Tudi za te obnove je potrebna primerna kmetijska, davčna in kreditna politika (ugodna posojila).
- Priprava finančnega zakona (tudi iskanje sredstev iz skladov evropske skupnosti), ki bi za obdobje petih let financirale razne pobude, ki so potrebne za razvoj kmetijstva in spremljajočih dejavnosti.
- Odobritev splošnih predhodnih norm za razna homogena območja in standardov za nove gradnje.

Vsi ti postopki pa morajo nujno slediti pravilu, da je čas denar in zato ni časa za filozofiranje, ampak potrebujemo hitre, konkretne in praktične ukrepe. Ideološka skrivljenost istoveti ohranitev z imobilizmom ali mumifikacijo. Za ohranitev pa je potrebna akcija, dinamičnost, nikoli statičnost. Kaj nameravamo storiti za naš Kras? Na kakšen način hočemo zaščititi njegove kulturne, ekološke in druge vrednote, ne da bi ga odtujili od življenja, ki pomeni napredek, razvoj? Kaj lahko dovolimo, kaj pa moramo preprečiti? Če hočemo za Kras kaj storiti in ne samo o njem klepetati, je potrebno konkretno odgovoriti na ta vprašanja.

Bibliografija in razni viri za boljše spoznavanje Krasa: II pokrajinska razstava vina "okrogla miza o kmetijstvu in turizmu" Nabrežina, 28. julija 1973; istega leta je bilo v okviru kulturnega združenja Most (glej št. 39/40 revija Most) pri-

---

rejeno 10. novembra v Sesljanu, v devinsko-nabrežinski občini, mednarodno študijsko srečanje o vodenju naravnih parkov; Ljubljana, 10. - 12. aprila 1975 (Geographica Slovenica 5; Geografija turizma in regionalno prostorsko planiranje). Poleg drugih zanimivih prispevkov tudi Prostorsko planiranje turizma in rekreacije v obalnem pasu in na kraški planoti na Tržaškem, kratek prispevek Vladimir Vremec, Kokorovec Marino in Mitja Race; Repen, 28. januarja 1978 (Tržaška pokrajina, Kraška gorska skupnost, Svetovni sklad za naravo), Kakšna prihodnost za kraške gozdove, Predlogi za gorski razvojni plan, analiza in napovedi 1989 - 1991, SLORI za kraško gorsko skupnost, september 1988; Deželna konferenca o prostoru, Kongresni center na pomorski postaji, Trst, 22. - 23. februar 1991; Druga deželna konferenca pred izdelavo deželnega prostorskega plana, Kongresni center na pomorski postaji, Trst, 27. - 28. junij 1995; Predlog razmejitve okoljsko pomembnih območij. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina.

Izr. prof. dr. Anton Prosen

Kras kot poselitveni ali kulturno-gospodarski prostor

Če se je kateremu od politikov ali nekaterim strokovnjakom zdela ustanovitev Civilne iniciative Krasa in v javnost posredovana njena izjava ob koncu leta 2007 malo izstopajoča, je čas pokazal, da so strokovnjaki različnih strok, zbrani v tem združenju, opozorili tako politično, strokovno kot laično javnost na zelo pereč problem v naši državi. To je problem nenačrtne pozidave v vaških naseljih, v tem primeru pozidave kraških vasi. Gre za problem nasilne urbanizacije podeželja ter s tem za uničenje kulturne krajine in njenih vrednot. Mislim, da se moramo vsi vprašati, čemu pojav civilnih iniciativ v demokratičnih sistemih in ali imajo občani pravico soodločati o razvoju svojega kraja? V nadaljevanju bom poskusil vsaj delno odgovoriti na zastavljena vprašanja!

Prostorski, socialni in gospodarski razvoj občin je v dobršni meri prepuščen občinam oziroma občinskim svetom. Župani in občinski sveti si želijo čim hitrejšega razvoja, kar ni nič narobe, le strokovno bi bilo potrebno pristopiti k razvoju in ne pozabiti, da želijo občani soodločati o svoji prihodnosti. Prav na področju prostorskega načrtovanja so velikokrat kršena opevana pravila demokracije z izgovorom, da so vse odločitve zakonite in strokovne. Tu pa se pojavi vprašanje, ali imajo občani pravico soodločati o svojem kraju in o posegih v prostor, ali ne? Moj odgovor je naslednji. Slovenija je članica Evropske unije, zato bi morali spoštovati nekatere temeljne usmeritve za razvoj in krepitev demokracije. Z razvojem demokracije je nujno omogočiti lokalnim sredinam (vasem, krajevnim skupnostim in mestom) več možnosti izražanja želja pri urejanju prostora ter oblikovanju bivalnega in delovnega okolja po že uveljavljenem evropskem načelu subsidiarnosti. Občan ne more odločati in vplivati na parlamentarne odločitve, ima pa vso pravico povedati mnenje o razvoju svojega kraja. Evropska unija zato podpira t.i. civilno družbo ali celo mreže civilnih družb, ki s svojim delovanjem pripomorejo k razvoju demokracije na posameznih področjih. Civilno iniciativo Kras je nujno potrebno podpreti in pohvalno je, da je Državni svet organiziral posvet v znak podpore in tako prispeval k razrešitvi nastalih sporov tako na Krasu kot v drugih predelih slovenskega podeželja.

Problemi, na katere opozarja Civilna iniciativa Kras, izvirajo iz zakonodaje, ki uvaja dokaj liberalne postopke na področju posegov v prostor. Strokovnjaki za prostorsko načrtovanje ter vse vidne strokovne in znanstvene institucije s področja urejanja prostora so se lani družno uprle sprejemanju nove prostorske zakonodaje in v pismu Državni zbor in ministrstva med drugim opozorile, da poenostavljanje in prevelika liberalizacija na tem področju nista dobri. Strokovnjaki ves čas opozarjamo, da bi morali podeželska naselja obravnavati enako kot mestna (oboja so človekova bivališča), posegi v prostor pa bi bili dovoljeni le ob načrtni graditvi in širitvi teh naselij na podlagi izvedbene urbanistične dokumentacije in za kraj primerne arhitekture ter komunalne opreme. Taka širitev pa bi seveda morala biti skladna z regionalnimi in občinskimi prostorskimi načrti. Liberalizacijo na tem področju mora zamenjati stroka. Če bodo imele občine še naprej politiko načrtovanja prostora v svojih rokah, je nujno ustanoviti službe, ki bodo obvladale to strokovno področje. To še kako velja za širše območje Krasa, kjer se iz dneva v dan kažejo nepopravljive napake.

Za razvoj posamezne občine na Krasu ima poleg državnih aktov še poseben pomen regionalni razvojni program za območje Krasa. Pri načrtovanju razvoja celotne naravne regije – Krasa bi morali poiskati povezavo med naravnimi in ustvarjenimi danostmi ter socialnimi in gospodarskimi možnostmi za razvoj tega območja. Rezultati takega prostorskega načrtovanja naj bi bili izhodišče za občinsko načrtovanje, posamezen župan in občinski svet pa bi tako morala spoštovati rezultate takega programa, ki bi jim narekoval, kaj smejo razvijati na svojem območju. Sam prostor in naravne razmere ter ustvarjene danosti bi narekemale oblikovanje prednostnih območij v območju Krasa in ustrezno omrežje poselitve oziroma hierarhijo posameznih naselij. Nespoštovanje že izdelanih programov za celotno regijo in odsotnost potrebe po regionalnem načrtovanju ter prevelika pooblastila na področju urejanja prostora, ki smo jih zaupali tako županom kot občinskim svetom, kažejo na to, da postajajo apetiti po gradnji na Krasu vse večji. Vse to pa se dogaja s podporo občinske politike.

Proces urbanizacije Krasa lahko razumemo kot širjenje mestnega načina življenja v to okolje. Urbanizacija je med drugim tudi širitev mestnih dejavnosti v obmestja, prostorsko in funkcijsko povezovanje bližnjih, sosednjih naselij in povečevanje vplivnih območij mest. In logično je, da je s pospešeno urbanizacijo povezana tudi degradacija okolja, če se ti procesi v prostoru razvijajo stihijsko. Te procese so doživljale tudi druge evropske države, ki pa so s strogiimi predpisi in predvsem nadzornimi mehanizmi skušale držati v rokah vajeti pred nenadzorovano pozidavo. V procesu urbanizacije je logično, da postajajo nekatera naselja pomembnejša od drugih in da se razvijajo v t.i. lokalne centre. Civilna iniciativa Krasa se zaveda vseh negativnih procesov urbanizacije, zato predlaga gradnjo v občinskih centrih in ne na celotnem območju Krasu. Razvoj

---

posameznih naselij na Krasu naj bi slonel na izdelani hierarhiji naselij v kraški regiji, regionalnega razvojnega programa ter strategiji demografskega in gospodarskega razvoja občin. Našteto bi bilo temelj za razvoj centralnih dejavnosti, stanovanj in delovnih mest. Bistvo vasi na Krasu je, da so socialne skupnosti, skupnosti domov in poslopaj njenih prebivalcev; skupnost, ki omogoča, da bivanje in delovanje njenih članov izpolnjujeta zastavljeni cilj oziroma poslanstvo; skupnost, ki je razvila določene načine življenja in medsebojnega sožitja, ki se odražajo tudi v fizični tvorbi naselja (Drozg). Sožitje v naseljih se s prevelikim številom prišlekov žal podre in ravno na to opozarja Civilna iniciativa Krasa.

Podatki za Kras kažejo, da je večji delež prebivalcev urbaniziran. Tako danes na vasi prevladujejo prebivalci, ki niso eksistenčno odvisni od kmetijstva, zato se velikokrat pojavljajo konflikti med kmetijstvom in bivanjem. Da bi se temu izognili, bo moralo predvsem kmetijstvo uveljaviti svoje prostorske zahteve, v vaseh spodbuditi začetek načrtovanja prenove in razvoja vasi ob spoštovanju urbanističnih predpisov in norm. Glavna cilja bi bila izboljšanje lokacijskih razmer kmetij in ureditev drugih dejavnosti v vasi (promet, komunalna oskrba, obrt, javni program, šport, obnova spomenikov itn.). S temi načrti bi določili zemljišča za novogradnje v skladu z dokumenti višjih ravni in potrebami za organsko rast oziroma širitev vasi. Z načrtnim pristopom bi rešili nekatere konflikte med rabami, še posebej zaradi večanja kmetij oziroma njihovega propadanja. Mnogim neuporabnim objektom nekdanjih kmetij bi bilo potrebno določiti novo namembnost ali celo več kmetij združiti v eno, preseliti kmetije itn. S tem bi omogočili razvoj tistim dejavnostim, ki sodijo v vas. Kras kot edinstveni prostor kulturne dediščine je s svojimi posebnostmi (prehrana, vino, klima itn.) že po sedanjih raziskavah primeren za razvoj turizma in kmetijstva, zato bi morali na tem območju ustanoviti posebne službe, ki bi prebivalcem svetovale in pomagale pri izdelavi projektov za razvoj dejavnosti, ki sodijo v ta prostor in za ureditev in obnovo tako naseljenih kot zapuščenih hiš. Domačini bi se morali zavedati, da bi bilo mnogo boljše stare hiše preurejati v turistične namene in jih oddajati v najem, kot pa jih prodajati. Seveda bo za to potrebno urediti tudi ustrezno pomoč pri pridobivanju sredstev iz različnih skladov za razvoj podeželja.

Nujno se bo potrebno lotiti razvoja in preobrazbe posameznih naselij na Krasu v skladu z razvojnimi programi. V članicah Evropske unije je dovolj primerov, da so tako dragocena območja, kot je Kras, ustrezno zavarovali in so danes pomembna območja za kmetijstvo, rekreacijo in šport, kulturo, izobraževanje in še kaj. Seveda bi morali biti nosilci takega razvoja prebivalci, domačini Krasa. V ta namen je nujno, da občina angažira prebivalce in da skupaj s strokovnjaki razvijajo vizijo razvoja, ne le prostorskega temveč tudi socio-ekonomskega. Običajno se postopek priprave takih dokumentov začne z javno razpra-

---

vo in vključitvijo mnenja prebivalcev. Kras in njegove vasi nujno potrebujejo lokalne arhitekta, ki bi skrbeli za vse probleme, ki se pojavijo v naselju in ki bi skupaj s krajanji izdelali načrte za ureditev njihovega kraja. Ob pripravi načrta bi morali prebivalci organizirati delavnice, v katerih bi soustvarjali pogoje za izdelavo načrta. Pomagali bi pri analizah, sodelovali pri ogledu kraja, podajali alternativne predloge in pripombe na načrt ter sodelovali pri izdelavi ukrepov. Takšen načrt predstavlja pogosto predvsem vizijo prihodnji ureditvi kraja, ki pa se stalno prilagaja konkretnim potrebam in nadgrajuje z novimi spoznanji. Poleg arhitekta bi bil županom potreben tudi svetovalec, strokovnjak za t.i. zemljiški management, ki bi županu in občinskemu svetu pomagal voditi zemljiško politiko. Občine bi tako morale načrtno kupovati zemljišča in ustvarjati sklad, iz katerega bi se krile lokacijske potrebe po prostoru (zamenjave, komasacije). Tu prosti trg nepremičnin ne more veljati, saj si občine same preprečijo uresničitev načrtov. Opažam pa, da pri nas občine ne izrabljajo predkupne pravice in namesto njih kupujejo zemljišča nepremičninske agencije in posamezniki. Nekateri župani priznajo, da so občinski sveti pod velikimi pritiski za gradnjo, ker želijo lastniki zemljišč uveljaviti svoj interes, in točno to se dogaja na Krasu.

Pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo je ena izmed vladnih strank dala pobudo, da se morajo izdelati kriteriji o zaščiti javnega interesa ob vstopu Slovenije v to skupnost. Eden od rezultatov skupine, ki je izdelala te kriterije, je bil, da moramo v državi poskrbeti za kakovostno načrtovanje v prostoru in da zgolj tako lahko usmerjamo gradnjo ter druge posege v prostor ob vsesplošni liberalizaciji trga in kapitala. Seveda smo med drugim poudarili, da morajo usmerjanju prostorskega razvoja nujno slediti tudi ustrezni instrumenti zemljiške politike (omejen trg nepremičnin). Tu bo nujno potrebno poseči z novo oziroma spremenjeno zakonodajo, saj nas ravno primeri pozidave Krasa silijo, da na tem področju ustvarimo nov pravni red.

V Sloveniji se stranke ne zavedajo, da imajo na podeželju približno polovico vililne baze. Nezadovoljstvo med prebivalci Krasa in predolgo odlašanje ustreznih strokovnih in upravnih institucij okrog zavarovanja tega območja, se bo zagotovo odražalo tudi na volitvah. Zato predlagam, da Državni svet predlaga Državnemu zboru moratorij za tako velike posege v kraško območje, kot so predvideni. Preprečiti je treba škodo v tem prostoru, ki bo nepopravljiva, če uresničimo vse predvidene projekte. Usmeritve Evropske unije za razvoj podeželja in posamezne akte o varovanju kulturne krajine je potrebno začeti spoštovati. V kolikor bi predvideni vlagatelji uspeli z uveljavitvijo odškodnin za že vložene stroške v načrte za gradnjo, je to za državo še vedno ceneje, kot pa nepopravljivo uničenje posameznih naselij.

Občani oziroma prebivalci Krasa imajo vendar pravico soodločati o prihod-

---

nosti tega območja in prepričan sem, da si želijo lepo urejene vasi, ki bodo v ponos tako županom kot prebivalcem, upoštevati pa bo treba stroko. Kot kaže, so morda ravno različne civilne iniciative v Sloveniji pospešile pripravo podzakonski predpisov in navodil, ki naj bi preprečili nenačrtovane pristope pri širitvi naselij, še posebej na najboljša kmetijska zemljišča.

Primeri na Krasu nam dajo misliti, da smo v fazi ponovne kolonizacije Krasa, ki premore v Evropi neprimerljivo lepoto kulturne krajine. Ni čudno, da je pritisk po lokacijah na Krasu tako velik, saj sem že pred leti izvedel, da zemljišča za gradnjo na območju ob kraških vaseh v Italiji dosegajo zelo visoke cene. Torej gre za dejansko atraktivna območja za bivanje. Z naglo in po mojem mnenju prehitro urbanizacijo smo uničili marsikatero vrednoto, ki bi jo bilo potrebno danes zavarovati, ohranjati in obnavljati, saj se zavedamo, da smo zgolj z gospodarskim razvojem in dvigom življenjskega standarda oropani svojih korenin in identitete. Če so se ta spoznanja razvila v posamezniku, ne pa v družbi kot celoti, je treba načrtno opozarjati vse strukture v družbi, da moramo v globalnem svetu ohraniti in tržiti tisto, kar drugi nimajo. In čas je za nove razvojne projekte, ki bodo izhajali iz dediščine naših prednikov.

Območje Krasa mora ostati še naprej pomemben poselitveni prostor. Brez ljudi ne bo napredka, še posebej mlajši so nosilci novega kulturno-gospodarskega razvoja. Pravilno zasnovan razvoj v tem prostoru nam bo v prihodnje lahko v ponos in obenem tudi zgled drugim podeželskim območjem v Sloveniji. Potrudimo se vsi skupaj in "ker zaupamo v svojo dobo, se zato lahko zgledujemo po preteklosti in iz nje črpamo navdih, ne da bi posnemali" (E. Saarinen).

POVZETKI RAZPRAVE¹

MARJUTKA HAFNER (direktorica, Urad Slovenske nacionalne komisije za UNESCO)

Predstavila bi dejavnost, ki jo Urad Slovenske nacionalne komisije za UNESCO kot stalno posvetovalno telo Vlade skupaj s pristojnimi ministrstvi vodi na področju svetovne naravne in kulturne dediščine.

Posledica uvrstitve Parka Škocjanskih jam na Unescov seznam svetovne dediščine je bila imenovanje dveh nacionalnih strokovnih koordinatorjev za svetovno dediščino, enega za področje naravne in enega za področje kulturne dediščine. Vlada je na našo pobudo 27. decembra 2007 sprejela *Strategijo za varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot v Republiki Sloveniji*, ki temelji na Unescovih mednarodno pravnih instrumentih in aktivnostih ter pobudi ministrov Evropske unije, pristojnih za kulturo. Znak evropske dediščine za zagotavljanje celovitega varstva dediščine, pa dodatno upošteva še nekatere druge mednarodno pravne instrumente in aktivnosti. Strategiji bo sledil še izvedbeni akcijski načrt, ki ga pripravljamo v medministrski delovni skupini.

Kulturno dediščino in naravne vrednote prepoznavamo, evidentiramo, vrednotimo ter varujemo zaradi nas samih. Če nacionalno dediščino prepoznamo kot pomembno in zagotovimo ustrezne standarde varovanja, lahko predlagamo njeno uvrstitev na Unescov seznam svetovne dediščine.

Konvencijo o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine je sprejela generalna konferenca 1972. Eden izmed instrumentov njenega izvajanja je Unescov seznam svetovne dediščine. Ni pomembna samo tista dediščina, ki je vpisana na omenjeni seznam, saj obstaja še vrsta drugih instrumentov, ki so bili sprejeti na podlagi konvencije. Uvrstitev enote na Unescov seznam svetovne dediščine predstavlja najvišje formalno priznanje univerzalne vrednote dediščine, kar pomeni, da je tako izjemna, da presega nacionalne meje, ima skupen pomen za sedanje in bodoče generacije vsega človeštva ter ima njeno trajno varova-

---

¹ Po dobesednem zapisu (magnetogram posveta)

---

nje največji pomen za mednarodno skupnost kot celoto. Poleg tega mora imeti tudi vse elemente izvirnosti in integritete, biti mora celovita ter ustrezno za-varovana na nacionalni ravni, da omogoča ohranjanje univerzalnih izjemnih vrednot.

Uvrstitev na Unescov poskusni seznam svetovne dediščine, na katerem so z območja Republike Slovenije trenutno vpisane štiri enote, med njimi tudi Klasični kras, vpisan leta 1994, je obvezna predhodna stopnja za morebiten vpis na Unescov seznam svetovne dediščine. Od leta 1994 so se spremenile operativne smernice za izvajanje konvencije. Slovenija mora zato, še preden začne s kakršnimi koli postopki na nacionalni in mednarodni ravni, ki bi omogočali morebitni vpis Klasičnega krasa na Unescov seznam svetovne dediščine, ponovno preveriti pogoje, pod katerimi je bila ta enota vpisana na poskusni seznam, kaj je obsegala takrat in kaj obsega danes, ter vpis po potrebi spremeniti oziroma dopolniti.

V okviru Unesca obstajajo tudi drugi instrumenti:

- a) *Konvencija o varstvu nesnovne kulturne dediščine*;
- b) *Unescovi programi za varstvo nesnovne kulturne dediščine* (za območje, o katerem se danes pogovarjamo, so pomembni programi: Ogroženi jeziki, ki spodbuja varovanje in uporabo izginjajočih in ogroženih jezikov, Tradicionalna glasba, Živi človeški zakladi (ljudje oziroma posamezniki s posebnimi znanji in vedenji, katerih ohranitev je pomembna za človeštvo, npr. pripovedovalci zgodb, obrtniki, poznavalci izginjajočih spretnosti);
- c) *Program človek in biosfera* (MAB), Svetovna mreža biosfernih rezervatov;
- d) *Svetovna mreža nacionalnih geoloških parkov* in
- e) Seznam mednarodno pomembnih mokrišč, ki temelji na *Ramsarski konvenciji o mokriščih*. To bi lahko omogočilo celovito obravnavo Krasa, ne samo kot naravne vrednote, ampak področja, ki vse to obsega. Unesco v zadnjih petih, šestih letih izjemno spodbuja čezmejno sodelovanje pri varovanju in vpisovanju na omenjene sezname, kar je Krasu "pisano na kožo".

Z območja Republike Slovenije so na seznamih Unescovih instrumentov vpisane naslednje enote: Park Škocjanske jame (Unescov seznam svetovne dediščine, 1986), program *Človek in biosfera* (2004), *Ramsarska lokaliteta* (1999); Triglavski narodni park, ki vključuje širše območje Julijskih Alp: program *Človek in biosfera* (2003); Sečoveljske soline: *Ramsarska lokaliteta* (1993); Cerčniško jezero z okolico, ki vključuje Križno jamo in Rakov Škocjan: *Ramsarska lokaliteta* (2006); Supraseljski kodeks: *Spomin Sveta - seznam dokumentarne dediščine* (2007).

Res je, da v mednarodni skupnosti obstajajo mehanizmi, ki omogočajo boljše varovanje naravnih vrednot in kulturne dediščine, vendar jih lahko varujemo le sami. Uvrstitev nekega območja na seznam nalaga temu območju in državi veliko odgovornost do tistih, ki omogočajo hkratno varovanje in ustrezen razvoj. V okviru omenjenega izvedbenega akcijskega načrta, ki je trenutno še v pripravljalni fazi, je predvideno ponovno preverjanje vpisa klasičnega krasa na Unescov poskusni seznam svetovne dediščine. Upam, da bomo v letu ali dveh letih uspeli zadevo pripraviti tako daleč, da bo stekel postopek v mednarodnih okvirih.

MAJDA BRDNIK (Kmetijsko-gozdarski zavod Nova Gorica, enota Kmetijsko-svetovalne službe Sežana)

Kot vinogradnica bi se navezala na referat dr. Marina Kokoravca o varovanju naše zemlje. Vemo, da je kraška zemlja zelo bogata z minerali, vendar skromna po svojem obsegu. Ker vemo, kako počasi nastaja ta zemlja, je varovanje tega prostora s kmetijskega vidika še toliko pomembnejše. Obenem se zavedamo, da so za obdelovanje zemlje potrebni ljudje. Kmetovalci se mi včasih potožijo, da znotraj vasi zaradi smradu ni več zaželeno imeti živine. Z vidika svoje stroke v zazidalnih načrtih pogrešam območja, namenjena kmetijski dejavnosti. Kmetijci smo proti masovni pozidavi oziroma širitvi vasi v nedogled, potrebna je enostavna reprodukcija širjenja vasi. Pomembno je individualno reševanje pozidave, npr. če "odkrkneš" 100 metrov, da ostane družina na vasi, je to pomembno, saj se z izselitvijo kmetijske družine opušča kmetijski prostor. Varovanje kmetijskega prostora ob enostavni reprodukciji širjenja vasi je smel razvoj Krasa.

ROBERT ROGIČ (Civilna iniciativa Kras)

Državnemu svetu bi se rad zahvalil, da je omogočil izvedbo posveta in upošteval našo pobudo, ki smo jo naslovili na številne institucije, ter tudi zahteve okrogle mize s 30. novembra 2007. Da v Civilni iniciativi Kras nismo ksenofobi ali celo nacionalisti, kot so nas ocenjevali moji kolegi v svetu Občine Sežana, vam lahko ponazorim z napisom na moji majici, ki pravi: "Dobrodošli na Krasu". Vsi ste dobrodošli na Krasu, kot turisti ali kot potencialni vlagatelji oziroma ljudje, ki bi prišli živeti k nam.

Žalosten sem, ker ugotavljam, da Krašovci bogatijo s prodajo lastne zemlje. Nekateri kolegi, ki potujejo v Črno Goro ali druge republike bivše Jugoslavije, mi poročajo, da gre tam kmet, ki je dobil milijon evrov za parcelo ob morju, najprej v zlatarno po najdražji rolex ali najdražjo debelo zlato ogrlico. Nekaj

---

podobnega se dogaja na Krasu: naši ljudje si najprej kupijo avtomobil ali močče nov traktor.

Zakaj je Kras pomemben in zakaj nanj opozarjamo in bomo tudi vnaprej opozarjali? Zaradi treh ranljivosti tega prostora, ki so uradno prepoznane. Najprej ranljivost kulturne krajine. Vpis klasičnega Krasa na Unescov poskusni seznam svetovne dediščine temelji na kulturni krajini, z izjemo Škocjanskih jam, ki je izjemen podzemni svet, biotop podzemnega kraljestva reke Reke. To pomeni pokrajino, ki jo je človek skozi stoletja oblikoval in je kot taka predmet te zaščite. Ranljivost je trenutno zelo aktualna, kajti pritisk vlagateljskega kapitala, ki išče hiter dobiček, se ne ozira na krajino. Druga ranljivost je ranljivost podzemlja. Danes sem pogrešal strokovnjake, predvsem z Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Povedano je že bilo, da živi na kvadratnem kilometru okoli 37 Kraševcev. To je nekaj podobnega kot v primeru Eskimov. Edini vodni vir, ki ga premore področje od Vremske doline oziroma postojnskih vrat do morja, je vodno zajetje Klariči (Brestovica), skrajno zahodna točka Krasa. Celoten Kras dejansko gravitira na ta vodni vir. V nobeni občini na celotnem Krasu, izjema je Sežana in bližnja okolica, ni izdelanega načrta za kakovostno upravljanje z odpadnimi vodami, organiziranega odvažanja komunalnih odpadnih voda in njihovega čiščenja v čistilni napravi. Zato predvideno širjenje naselij, po besedah dr. Laha bi se prebivalstvo na tem območju več kot podvojilo, predstavlja potencialno nevarnost vodnega vira oziroma ranljivost podzemlja. V uvodnem delu je bila omenjena tudi ranljivost nacionalne identitete. Verjetno se vas je dotaknilo, da imamo določene vasi, kjer je že izpolnjen pogoj za zahtevo po dvojezičnem območju.

Te tri ranljivosti se prekrivajo s tremi primerljivimi prednostmi, ki smo jih pred desetimi leti zapisali v *Pilotnem projektu Kras*, h kateremu so pristopile vse kraške občine, ki so tudi sprejele *Skupni razvojni program*. Čeprav nobena od občin ni demantirala tega dokumenta, se zadeve odvijajo mimo njega. Žal mi je, ampak od vseh treh primerljivih prednostih, ohranjanje kulturne krajine, ohranjanje narave, geostrateška lega, je trenutno samo geostrateška lega tista, v kateri določeni prebivalci in tudi lokalne skupnosti vidijo možnost izgradnje infrastrukture.

V Delu je bil objavljen članek o podobni krajini v Belgiji, območju z več kot 2.000 prebivalcev na kvadraten kilometer. Gre za zelo gosto poseljeno planoto med avtocestami in nebotičniki, celo najgosteje poseljeno območje Evrope. Nekaterim entuziastom je s pomočjo države uspelo urediti 6.000 hektarjev velik park za tam živeče prebivalce in v enem letu obogatiti lokalno prebivalstvo za več kot 24,5 milijonov evrov. V parku, ki ga je v letu dni obiskalo 400.000 ljudi, je zaposlitev dobilo okoli 400 ljudi. Zakaj govorim o tem parku? Iz zelo preproste-

---

ga razloga. Na naslovni strani brošure, ki predstavlja novosti *Zakona o varnosti v cestnem prometu*, je zapisan stavek, ki bi moral biti slogan za Kras: “Zakon omejuje, da varuje”. Pomemben stavek. Zakon najbolj nevarne udeležence v prometu omejuje, da s tem varuje najbolj šibke in najbolj ogrožene. Sedaj pa to prenesite na primer Krasa. Kdo je tisti, ki ogroža in kdo je tisti, ki je potreben zaščite?

MATJAŽ JERAN (Mountain Wilderness Slovenije)

Smo slovensko društvo, del svetovnega gibanja Mountain Wilderness, kjer se zavzemamo za ohranjanje neokrnjenih divjih predelov narave, ki so z izjemo arktičnih področij samo še v gorah. Tudi na Krasu vidimo še majhne delčke divjine.

Predstavljene so nam bile nekatere nevarnosti, ki pretijo Krasu, med drugim popolnoma podivjano prostorsko načrtovanje in pozidava z družbenimi posledicami. Glede na našo dejavnost se bom omejil na naravovarstveno plat teh nevarnosti, pri čemer vidimo mi na Krasu dve veliki nevarnosti. Eno bi opredelil z “razvojem” v neokrnjenih predelih (nekmetijskih), druga nevarnost pa je energetska pohlep po določenih prostorih na Krasu.

Predvsem se zavzemamo za ohranjanje gorskih območij. V Sloveniji imamo poleg gora še druge naravne prostore, vredne zavarovanja, za katere si želimo, da bi ostali neokrnjeni. Predstavnica Unesca nam jih je nekaj omenila. Kras je vmesno območje med neokrnjenimi predeli Velebita po obali do Alp. To področje tudi Evropska komisija vidi kot neko področje, kjer bi lahko npr. velike zveri prehajale z Velebita proti zahodnim Alpam in na ta način omogočile vzdrževanje gensko raznovrstne populacije velikih zveri. Pri nekaterih gradbenih projektih smo že naredili napake, npr. pri gradnji avtocest nismo dovolj premislili, kako bo medved prečkal avtocesto. Medtem ko so Hrvati naredili prehode nad avtocesto, smo mi mislili, da se bodo medvedi plazili skozi kanalizacijske jaške. Problematično se nam tudi zdi, da to ni samo pohlep po neokrnjenem prostoru, v katerem vidijo ljudje dobičke, ampak včasih celo stroka deluje zelo čudno. Moram priznati, da sem bil prijetno presenečen, ko sem slišal arhitekta dr. Laha, da je preučil analizo glede megalomanske pozidave na Krasu. Nekaj let nazaj so si nekateri arhitekti hoteli na neokrnjenih gozdovih postaviti spomenik, pri tem pa so se skrivali za evropskimi poslanci. Mislim, da je ena od zelo čudnih vrednot arhitektov, da na eni strani pristopajo k visoko tehnološko usmerjeni gradnji (npr. steklena piramida), po drugi strani pa se zavzemajo za okolju prijazne materiale. To nekako ne gre skupaj.

Druga nevarnost na Krasu je energetika. Ta problem lahko opazimo v povezavi s prizadevanjem za ustrezen delež obnovljivih virov energije v celotni produkciji energije. Kot matematik lahko naredim zelo preprost učni primer o ulomku, kako pridemo do tega deleža energije. Obnovljivi viri so v števcu, v imenovalcu pa celotna energija, ki je sestavljena iz obnovljivih in neobnovljivih virov. Kako mi kot uradna politika poskušamo ta ulomek povečati? Povečati poskušamo količino obnovljivih virov energije in mislimo, da bomo s tem ulomek povečali, ampak obnovljivi viri energije so tudi v imenovalcu, ne samo v števcu. Zato se bomo morali potruditi, da bomo delež obnovljivih virov energije povečali. Po eni strani obnovljivih virov energije ni v neskončni količini, po drugi strani pa vemo, da tudi niso zastoj, če nič drugega, za postavitev npr. vetrnih elektrarn potrebujemo ogromno prostora. Na nek način se danes ponavlja debata, ko smo v primeru postavljanja hidroelektrarn tehtali med divjo rečno dolino in energijo, ali v primeru Volovja reber med orli in vetrnicami.

V društvu se zavzemamo za plan B za Slovenijo, s katerim lahko posredno rešimo tudi Kras in namesto povečevanja energetske potratnosti začnemo zmanjševati energetske potrebe. To lahko uresničimo z varčevanjem, za začetek z zelo preprostimi metodami: s povečevanjem toplotne izolacije zgradb, pasivnimi hišami in izboljšanjem tehnologije. Namesto o famoznih steklenih piramidah in podobnih megalomanskih projektih bi se morali začeti pogovarjati o preprostih stvareh, kot sta obnova stavb in izboljšanje njihovih izolacij. Kar se tiče prostora in energije, bi končal s pozivom, ki sem ga slišal od mojih starih staršev: "Raje varčujemo kot uničujemo".

DAVORIN TERČON (župan Občine Sežana)

Pozdravljam pobudo, da se tudi v Državnem svetu obravnava problematika prihodnjega razvoja matičnega Krasa, ali kot se sedaj v zadnjem času uveljavlja pojem klasičnega krasa, in upam, da bodo zaključki segli do tistih, ki bodo odločali v tej državi, in da bomo Krasu predvsem dali nekaj tistega, kar v preteklosti ni imel.

Kras je vrednota, o kateri mora razmišljati celotna država. Problematika je zelo kompleksna in se je ne da predstavljati enoznačno. Slišali smo, da je Kras na naši strani redko poseljen. Če je slovensko povprečje okrog 100 prebivalcev na kvadraten kilometer, je Kras vsaj trikrat manj poseljen. Slišali smo, da je Kras na italijanski strani približno štirikrat manjši kot ta v Sloveniji, a je prebivalstva najmanj desetkrat več kot na matičnem Krasu v Sloveniji. Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo, padcu mej za pretok ljudi, kapitala in idej smo se na Krasu soočili z novimi izzivi, kar se je manifestiralo tudi v pohlepu po množičnih pozidavah

---

in s strahom, kaj bo s Krasom, tako nacionalno kot okoljevarstveno.

Vsi si želimo, da bi prišli do enotne strategije, kako naprej. To, kar ogroža kraško naravo, je po eni strani pretirana urbanizacija, do katere lahko pride, po drugi strani pa ni bilo nič povedanega, kaj hočemo s Krasom, kjer so prisotni tudi drugi procesi.

Slovenija je druga najbolj zaraščena evropska država, saj stopnja zaraščenosti na ravni države dosega 60 odstotkov, na Krasu blizu 70 odstotkov, čeprav je bil pred mnogimi leti popolnoma gol. Kras naj bi bil vzorčen primer dela človeških rok, bodisi v naseljih bodisi v naravi. Na Krasu težko vidite pašnike ali travnike, ograjene s suhozidi in kraške kolovoze, kraške vrtače. Treba se je vprašati, kakšen Kras, ali zaraščen ali kultiviran. V Lipici uporabljajo izraz kultivirana kraška krajina, prav tako v Škocjanskih jamah. V Lipici je kraška krajina taka zaradi tega, ker jo spodbujajo. V Lipici jo je naredil človek, v Škocjanskih jamah se trudijo in dajejo subvencije ljudem za kraško krajino.

Slišali smo strahove dr. Kokorovca glede zaščite in povezave z *Naturo 2000*. Dr. Krajčič je predstavil območja Nature 2000 na Krasu, ki so določena na podlagi direktive o pticah in direktive o habitatih. Ko smo v Državnem zboru sprejemali *Naturo 2000*, sem ugotovil, da vključuje petkrat manjše območje italijanskega Krasa kot slovenskega. Verjamem, da je naša pokrajina manj okrnjena kot italijanska, kjer je poselitev bistveno večja, ampak pričakujem tudi, da bodo v Evropski uniji veljali za vse enaki parametri.

Prvič slišim, kar je omenil dr. Krajčič, da je Vlada pred mesecem dni razglasila določena območja, ki so tudi na območju Občine Sežana, za vmesna območja, ki nimajo statusa območja Nature 2000, vendar je treba z njimi ravnati tako, kot da ga imajo. Kot župan Občine Sežana sem pričakoval, da bo država občino vsaj obvestila o tem, če že ne kaj vprašala. Pa nismo bili nič vprašani.

Karta Nature 2000 naj bi bila po besedah dr. Krajčiča usklajena s strokovnimi podlagami, ki jih je Državni zbor po usklajevanjih dokončno oblikoval. Sedaj pa to karto popravljamo z isto strokovno podlago. Če sem prav videl, je še vedno vrisan en "zobek" iz divaške strani proti sežanski in izvzet iz Nature 2000. Sprašujem se, zakaj je ta "zobek" izvzet iz Nature 2000, saj gre za področje Vremščice proti Selivcu, kjer so predvidene bodoče vetrne elektrarne. Če imamo strokovno podlago, se sprašujem, ali je stroka pristala na vetrne elektrarne? Veliko vprašanj je, na katere je treba odgovoriti.

Kot župan lahko zatrdim, da Občina Sežana ne prelaga nobene odgovornosti. Ko smo se znašli pred pritiski za množične pozidave, je Ministrstvo za okolje in prostor opravilo nadzor in nas opozorilo, da v enem mesecu odpravimo prostorsko ureditvene pogoje (PUP), sicer bo sprožilo ustavni spor. V mesecu

---

dni tega nismo mogli odpraviti, ker bi bili materialno odgovorni, postopek sprejemanja PUP je enak kot v primeru njegove odprave. Po drugi strani smo bili prepričani, da so občinski akti, sprejeti leta 1988 in zadnjič spremenjeni leta 2002, zakoniti in podobni aktom drugih štiri kraških občin. Od opozorila Ministrstva za okolje in prostor je preteklo šest mesecev, a ustavnega spora še ni sprožilo. Želim si, da do tega pride, ker bomo tako razrešili dilemo, ali je kaj zakonito ali ni. Sprejeli bomo vsako odločitev in jo spoštovali.

Dejstvo je, da so bile prostorske sestavine *Dolgoročnega plana Občine Sežana*, sprejete leta 1988 in do danes večkrat spremenjene, tudi po reformi lokalne samouprave v vsaki posamezni občini. Občina Sežana ima po mojem mnenju preobsežna ureditvena območja v naselju. Treba je izkoriščati strateško lego, ampak ne Občine Sežana, temveč mesta Sežana, ki ima vso potrebno infrastrukturo. Želimo ohraniti Kras, vendar se bo treba dogovoriti kako, tako urbanistično kot tudi krajinsko. Podatki kažejo, da je v Tomaju nekaj čez 360 prebivalcev in okoli 150 do 160 hiš, pri čemer jih je preko 20 odstotkov zapuščenih oziroma gre za ruševine. Kot župan pošiljam lastnikom opuščenih stavb opozorila, da morajo objekte obnoviti, ker bodo v primeru morebitne nesreče materialno in kazensko odgovorni. Vendar se nič ne zgodi, ker država nima zakonskih instrumentov, da bi jih v to prisilila.

Poleg zakonske prisile bi lahko država z davčno politiko uredila to vprašanje, in sicer z obdavčitvijo nepremičnin. Že tri mandate sem poslanec in na to opozarjam, a se nič ne zgodi. Predstavljam si, da so v ozadju določeni lobiji, ki si tega ne želijo. Druge države, npr. Italija ali Avstrija, priznavajo ugodne pogoje za bivalne prostore do določenega obsega, vse ostalo je luksuz, ki se plača večkratno. Pri nas pa imamo pomanjkanje stanovanj, hkrati pa prazne hiše. Ustrezno davčno politiko bi bilo treba voditi tudi na področju kmetijskih zemljišč in neobdelana obdavčiti. Predlagal bi, da je to eden od predlogov Državnega sveta tudi Državnemu zboru. Ustrezna davčna politika bo Krasu najbolj pomagala: obdelana kmetijska zemljišča in objekte za bivanje obdavčiti po nižji stopnji, neobdelana zemljišča in prazne stavbe oziroma ruševine pa obdavčiti po višji stopnji.

Vsi smo proti satelitskim naseljem, vendar so široka ureditvena območja nastala v obdobju, ko se je v Sežani načrtovala prostocarinska cona. Absolutno sem proti novim zazidavam in nenormalnim širitvam vasi izven zazidalnih območij. Sem za normalen razvoj, organsko rast naselij in razvoj gospodarskih centrov, ki bodo pomenili motor razvoja določenega območja, in za strategijo razvoja posameznega območja. Ko je občina zaznala ta problem, se je sama zavzela za spremembo obstoječega načrta, tako da predpiše občinski podrobni prostorski načrt, izvedbene akte, ker mi imamo vse urejeno s PUP-om. Pojavile so

---

se dileme, da to ni prava pot, da v resnici hočemo pozidati. Mi smo hoteli omejiti. Občinski prostorski podrobni načrt sprejme občinski svet po javni razpravi. Če bomo šli po poti razhajanja, bo ostalo tako, kot je. To pa je najslabše, saj vsi vemo, da na osnovi PUP-a lahko gradiš, ker občina daje samo projektne pogoje. Vemo, da država daje dovoljenja. Občina je pripravljena svojo nalogo narediti, stopiti v partnerski odnos in povabiti lokalno prebivalstvo k sodelovanju. Ne bojimo se referendumskega odločanja, čeprav bo to prineslo nove težave. Občina je pripravljena delati na načrtih, ampak soglasje da v končni fazi država.

Omenjena je bila nacionalna ogroženost. Povedati moram, da sem v tej polemiki zaslutil, da smo tudi Slovenci kdaj nacionalisti. Kakšne pa imamo instrumente? Artač je predlagal danski model, kjer so zaščitili trg nepremičnin, vendar Slovenija tega ni izpogajala. Kot politik dvomim, da bo Slovenija lahko ponovno odprla to vprašanje. Država pa ima na voljo instrument, ki ga mnoge države članice Evropske unije uporabljajo, npr. v Italiji kot posebno soglasje, ki ga izda Ministrstvo za obrambo zaradi obrambnih razlogov. Ta instrument je v slovenski zakonodaji nekoliko drugače opredeljen, in sicer država lahko na podlagi vladne uredbe uveljavlja prednostno pravico za nakup nepremičnin v prilogi določenih katastrskih občinah. Z območja Občine Sežana sta na tem seznamu navedeni samo dve katastrski občini: Sežana in Lokev. Seznam katastrskih občin ni bil nikoli spremenjen, prav tako ni bila uveljavljena nobena prednostna pravica.

Mag. BOŽIDAR FLAJŠMAN

Popolnoma se strinjam glede davčne politike, vendar bi rad spomnil na dejstvo, da so občine nedvomno zainteresirane, da se čim več gradi, ker dobijo davek od stavbnega zemljišča. Poleg tega so zainteresirane tudi zaradi tega, ker same trgujejo s temi zemljišči.

Dr. DARIJ KRAJČIČ

Območja Nature 2000 v Sloveniji ni določil Državni zbor, ampak Vlada, tako prejšnja kot sedanja. Delno je res, da je bilo v Italiji območje Nature 2000 petkrat manjše kot v Sloveniji, oziroma ne vem, če je bilo ravno petkrat, bilo je nekaj več, ampak od takrat je Italija morala dodatno določiti območja Nature 2000, in danes so razmere drugačne. Hkrati je treba vedeti, da območja Nature 2000 niso rezervat, ampak način razvoja. Natura 2000 vztraja zlasti na tradicionalni rabi. V tem trenutku je v Sloveniji mogoče prijaviti 100 projektov s področja ohranjanja narave, za katere je namenjenih okoli 60 milijonov evrov.

Iznajdljive občine že posegajo po tem denarju. Obenem država letno zagotavlja dodatna sredstva za občine in eden od parametrov, na podlagi katerega se določijo sredstva, je tudi delež obsega Nature 2000 v občini. Imamo vire in možnosti razvoja, samo ideje je treba uresničiti v praksi.

DAVORIN TERČON (replika)

Res je Vlada sprejela uredbo o območjih Nature 2000, medtem ko je Državni zbor soglašal z zapiranjem posameznih poglavij. Obljubljeno je bilo tudi, da bodo kmetje na osnovi Nature 2000 prejeli več regresiranega denarja za kmetijstvo, vendar do sedaj po mojem mnenju niso dobili niti tolarja. *Zakon o financiranju občin* je glede stavbnih zemljišč jasen. Določa primerno porabo in eden od elementov so tudi stavbna zemljišča, kar pomeni, da ni nujno, da prihodek od stavbnih zemljišč pripada občini, če je vključen v primerno porabo, razen v primeru zelo bogatih občin. Dr. Renčelj, glede predloga, da bi občina morala zavrnilo vlogo za odmero komunalnega prispevka v Škibinah, moram povedati, da sem dolžan spoštovati zakone. Če v petnajstih dneh ne bi odmerili komunalnega prispevka, prihodka sploh ne bi dobili. Računsko sodišče bi me kot župana z vso pravico vprašalo, zakaj smo zanemarili ta finančni del.

Dr. ANA KUČAN (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo)

Problem ne dovolj domišljene, včasih tudi neustrezne pozidave zemljišč ali širitve pozidave, ki ga sedaj srečujemo na Krasu, se pojavlja povsod v Sloveniji in je v veliki meri posledica nazadovanja prostorske zakonodaje. V Društvu krajinskih arhitektov, katerega članica sem, smo na to opozarjali že v fazah priprave prostorske zakonodaje, a žal zaman. Problem je v tem, da je zakonodaja opustila neko celovito prostorsko načrtovanje. Zato lahko edino podprem predlog dr. Laha s Fakultete za arhitekturo, ki kliče po novem prostorskem načrtu.

Brez dvoma je Kras posebna krajina. Kras ni pomemben prostor samo lokalno, ampak za celovito samopodobo Slovenije. Kras ni enoznačen prostor, ampak sestavljen. Današnja podoba krajine ni samo narava in tudi ni samo kultura. To sozvočje je zelo pomembno. Tudi ni nujno, da je treba pozidavo na Krasu omejevati, saj krajino lahko varujemo samo tako, da jo razvijamo in ker jo sestavlja več sektorjev, med katerimi prihaja do konfliktov, jih lahko reši samo dober prostorski načrt. Zato se je treba najprej vprašati, kar je naloga države, kaj nam Kras pomeni, kakšen razvoj želimo in znotraj tega odgovora poiskati odgovore na vprašanja, koliko in kakšno pozidavo želimo in kje. Odgovore na

---

ta vprašanja ne more dati samo občina, ampak se mora to vprašanje reševati na drugih ravneh. Na Krasu se soočamo tudi s problemom, da zanj veljajo stari prostorski načrti, ki so bili pripravljene v drugem obdobju in drugačnem politično-gospodarskem kontekstu. Zato bi bilo toliko bolj potrebno, da se trenutni posegi ustavijo in čim prej pripravi boljši razvojni načrt za Kras, če je možno, tudi v sodelovanju s sosednjo državo.

ZDRAVKA MEVLJA

Prihajam iz vasi Lokev na Krasu, kjer se predvidevajo zelo velike pozidave, ki smo jih zaustavili, ne pa ustavili. Ne verjamem, da naš župan vidi razvoj v drugačnem kraju, ker če se ne motim, se omenjen "zobek" v območju Nature 2000 nanaša na Lokev, kjer ima občina predkupno pravico. Župan Terčon je govoril, da bi morali ohraniti kolovoze, suhe kraške zidove, poti, pašnike, vse, kar je naredil človek. Sprašujem se, ali bi morali ohraniti tudi naselbinske dediščine, kjer trenutno živi en človek, mogoče dva. Stari kraški zidovi so okoli naselbinskih dediščin. Če ima res iskren namen, naj povabi stroko in začne delati na zaščiti kraške krajine.

ETBIN TAVČAR

Všeč mi je, da je razprava šla v tako širino in pokazala, kako zelo je krajina vpeta v družbeni sistem. V svoji razpravi se bom omejil na območje Kobilarne Lipica. Sam zastopam stališče Mednarodnega združenja za Lipico, ustanovljeno z namenom zaščite in ohranitve kulturne krajine Kobilarne Lipica, ki je, kot veste, zelo ogrožena. Kulturna krajina v Lipici ima še posebej visok status. V Sloveniji imamo v veljavi celo vrsto dokumentov, ki bi ta status morali varovati in ga na nek način tudi varujejo, vendar se na drugi strani srečujemo z drugačnim dejstvom, povezanim s politiko, ki vsem veljavnim aktom, tudi mednarodnim konvencijam, odvzema smisel in pomen. Če na kratko povzamem tok dogajanja v zvezi z Lipico in agresivnim poskusom uničenja kulturne krajine Kobilarne Lipica, ki že ima status državnega kulturnega spomenika. Najprej se politični samodržec odloči, da bo to kulturno krajino uničil. Ne razloži zakaj, ampak enostavno pove, da za tak poseg ni potrebno gradbeno dovoljenje in Občina Sežana mu izda odločbo o priglasitvi del. Napovedal je vandalsko uničenje približno tretjine kulturnega spomenika državnega pomena. Po našem globokem prepričanju ta kulturna dediščina nosi v sebi potencial evropske in svetovne dediščine. Ko smo z aktivnim delovanjem na ravni civilne družbe dopovedali političnemu samodržcu, da tako enostavno te zadeve ne gredo, se ni

---

pustil motiti in je v Državni zbor vložil novelo *Zakona o Kobilarni Lipica*. K sreči je Ustavno sodišče na našo pobudo razveljavilo ključni člen novele zakona. Tudi na tej točki se politika ne ustavi. Ne meneč se na dejstvo, da je Lipica že imela izdelan državni lokacijski načrt, so pristopili k izdelavi načrta prostorske ureditve. To je smiselno omeniti, ker je ta termimska zmešnjava načrtna in predstavlja neko spletkarsko namero zavajanja javnosti. V samem postopku javne razgrnitve se pokaže, da načrt prostorske ureditve ni primeren termin, ker oži možnosti manipulacij, zato ga preimenujejo v državni prostorski načrt. Zaradi opozoril naravovarstvenikov ugotovijo, da tudi ta pot ne bo primerna. Zato pristopijo k spremembi in dopolnitvi državnega lokacijskega načrta izpred štirih let, pri čemer so izvzeli tretjino kulturnega spomenika kot t.i. drugo fazo, saj se formalno drugačne ni dalo urediti. Žalostno za vse nas Kraševce in Kras je to, da je predlagatelj dal v javno razgrnitev načrt, ki amputira pol tisočletni kulturni prostor in gladko odreže tretjino območja, ki ni predmet javne obravnave in je kot rezervat predviden za izgradnjo novega igrišča za golf. Pri tem pa ne reagirajo niti lokalno prebivalstvo niti poslanci. Kako v tem kontekstu skrbeti za ohranjanje in temu primeren razvoj Krasa, pravzaprav ne znam povedati.

TOMAŽ OGRIN (Zveza društev za varstvo okolja Slovenije)

Menim, da imamo vrsto instrumentov, s katerimi lahko zaustavimo napad na prostor. Med drugim lahko izdelamo meddisciplinarne študije, ki naj predvsem odgovorijo na vprašanje oblikovanja delovnih mest za prebivalce Krasa. Delovna mesta bi lahko zajeli iz drugačnega vzorca razvoja, ki bi ljudem omogočil, da bodo lahko živeli od svojega dela in vrednot. Vse to se da spremeniti v denar brez pozidave. Drugod po Evropi obstajajo vzorci razvoja z drugačnimi vrednotami, zato tujci radi prihajajo k nam, da bi videli stvari, ki jih v Evropi ni več. V tem je naša prednost. Kot mi je znano, niti ena občina ni izdelala drugačnega vzorca razvoja. Povsod vidijo samo beton. To je za njih razvoj. Ljudje pa hodijo v službo v Ljubljano in v druga mesta. Razvoj podeželja je na tej točki zatajil, čeprav so marsikje uspeli vključiti idejo o parku v regionalne razvojne programe. Škoti so npr. v desetih letih uspeli za stokrat povečati število delovnih mest. To pomeni, da Evropa zna izkoristiti vrednote. Neodvisne inštitucije in civilna družba bi morali biti naročniki regionalnih razvojnih programov, saj je občina slab naročnik, ki narekuje, kaj naj na koncu nastane. Do teh problemov prihaja, ker se odločitve sprejemajo brez ljudi. Evropa k nam prinese denar samo zato, da tu vidi vrednote, ki jih pri sebi ne more več videti. Kdorkoli pride k nam, tako rekoč opeva državo, mi pa od tega nimamo nič, ker ne znamo pobrati denarja na primeren način.

PRIMOŽ HAINZ

Glede izjav, da je Ljubljana premalo občutljiva, bi rad povedal, da ministra, ki bi lahko reševala problem financ in okolja, nista Ljubljančana. Koliko poslancev v Državnem zboru je Ljubljančanov? Grozljivo malo za državo, kjer je urbanost podcenjena. Res pa je, da se mnogi, ki pridejo v Ljubljano, tako ali drugače spremenijo v nekaj, kar se imenuje "kvazi Ljubljana".

Mag. BOŽIDAR FLAJŠMAN

Ob vstopu v Evropsko unijo Slovenija ni bila pripravljena na novo situacijo, tako kot so bili npr. Danci. Ta nova situacija se še posebej kaže na območju Krasa. Ni enotne strategije posegov v prostor, ki bi služila kot vodilo za konkretne prostorske odločitve vseh občin na tem območju, kar je tudi posledica nesodelovanja pristojnih državnih institucij. Sodelovanje ključnih institucij bi bilo nujno zaradi zavarovanja posebnega kulturno-zgodovinskega in okoljskega pomena Krasa. Ponovno je treba oživiti razvojno zamisel Regijskega parka Kras ter nadaljevati s postopkom za vpis matičnega Krasa na Unescov seznam svetovne dediščine. Nujno je treba preveriti veljavne rešitve v sistemu prostorske politike in do odločitve o pobudi za Kraški regijski park z ustreznim državnim ukrepom začasno omejiti posege v ruralno krajino na kraškem območju. S tem časovno omejenim ukrepom bi preprečili ponekod tudi nepopravljivo škodo, ki sedaj nastaja za prihodnost tega območja, hkrati pa bi državne organe, lokalne skupnosti in lokalno prebivalstvo spodbudil k čim hitrejši razpravi in odločitvi o usodi Kraškega regijskega parka z jasno določenimi razvojnimi cilji in instrumenti.

Državni svet Republike Slovenije je na 9. seji, dne 2. 7. 2008, na podlagi prvega odstavka 85.a člena ter prvega in drugega odstavka 86. člena Poslovnika Državnega sveta Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 44/93, 14/99, 2/04, 18/05 in 86/07) ter na podlagi posveta z naslovom Ohranitev kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa sprejel naslednje

S K L E P E:

1. Državni svet Republike Slovenije je 16. junija 2008 organiziral posvet na temo Ohranitev kraške krajine kot razvojna priložnost Krasa s ciljem seznanitve s stanjem na območju Krasa in v okviru svojih pristojnosti zavzeti stališča in priporočila za delo državnih organov in lokalnih skupnosti.

2. Z vidika prostorskega razvoja Slovenije so izhodišča za doseganje trajnostnega razvoja opredeljena v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije, sveti občin, ki so vključene v Pilotni projekt Kras, pa so sprejeli Skupni razvojni program občin Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Sežana ter kraškega dela občin Koper in Miren-Kostanjevica, Strateški del 2001-2010. V obeh navedenih dokumentih sta prenova in ohranjanje krajine opredeljena kot ustrezen model integralnega trajnostnega razvoja, pri čemer so temeljne usmeritve v nasprotju s prizadevanji po gradnji "satelitskih naselij" v bližini kraških vasi.

3. Na Krasu, kot neponovljivi kulturni, naravni, gospodarski, turistični in zgodovinski krajini, bi morali ohranjati privlačnost prostora za bivanje ljudi, ki tam že živijo in tudi za tiste, ki tja želijo priti ter na ta način razvijati in še okrepiti teritorialni kapital, ki ga ima Kras s svojo naravno in kulturno dediščino. Za Državni svet, kot zastopnika nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov, je izjemno pomembno vprašanje, kaj pomeni neokrnjena kraška krajina za razvoj lokalnih skupnosti in njenih prebivalcev. Državni svet poudarja, da lahko nudi neokrnjeno naravno okolje tam živčemu prebivalstvu velike razvojne priložnosti in možnosti za kvalitetnejše bivanje in življenje nasplo, če za to obstajajo primerne vzpodbude in okoliščine. Ustrezni mehanizmi že obstajajo v okviru *Operativnega programa čezmejnega sodelovanja Slovenija - Italija*, operativnih programov transnacionalnega sodelovanja, v katerih sodeluje Republika Slovenija, in *Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov*, ki se financirajo iz sredstev evropskih strukturnih skladov ob manjšem deležu nacionalne participacije. Če bi se v bližnji prihodnosti na Krasu res uresničili velikopotezni projekti obsežnih novih pozidav v obliki satelitskih zaselkov ob kraških vaseh, kot načrtujejo nekateri, bi to pomenilo prerazporeditev zasebnega (investicijskega) kapitala v skrajno elementarne

---

oblike profitabilnih naložb, ki pa nikakor ne bi imele sinergičnih učinkov na lokalni razvoj.

4. Državni svet meni, da bi morali na državni ravni v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi ukrepati in zavarovati Kras kot naravno vrednoto in kulturno krajino, kar omogoča tudi Zakon o ohranjanju narave ter Evropska konvencija o krajini, katere podpisnica je Republika Slovenija.

5. Območje Krasa je že od leta 1994 vpisano na *Unescov Poskusni seznam svetovne dediščine* z imenom klasični kras, kar predstavlja možno in obvezno stopnjo za vpis na *Unescov Seznam svetovne dediščine*. Državni svet predlaga, da se z vidika zavarovanja Krasa kot edinstvenega območja ponovno oživi razvojno zamisel Kraškega regijskega parka in nadaljuje s postopkom za vpis klasičnega krasa na *Unescov Seznam svetovne dediščine* ter glede na spremenjene *Operativne smernice za izvajanje Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine* ponovno preveri vpis klasičnega krasa na *Unescov Poskusni seznam* in vpis po potrebi spremeni in dopolni.

6. V okviru veljavne zakonodaje s področja urejanja prostora in prostorskega načrtovanja je treba preveriti možne ukrepe za omejevanje negativnih posegov na občutljivem ruralnem kraškem območju. S temi ukrepi bi se preprečila nepopravljiva škoda, hkrati pa bi se državne organe, lokalne skupnosti, lokalno prebivalstvo, nevladne organizacije, lastnike zemljišč spodbudilo k razpravi in sooblikovanju odločitve o usodi Krasa.

7. Državni svet ugotavlja, da grobe ocene kažejo, da je v vaseh na Krasu skoraj 20 odstotkov stavbnih enot nezasedenih ali neizkoriščenih. Zato bi bilo treba s sistematičnimi ukrepi preusmeriti investicije v prenavo obstoječega neizrabljenega stavbnega fonda oziroma obstoječih propadajočih in zapuščenih nepremičnin. Investicije v notranji razvoj naselij bi morale imeti prednost pred investicijami, ki pomenijo širjenje na nova poselitvena območja na podeželju. Na ta način bi bilo zagotovljeno trajno vlaganje in izboljšanje kakovosti bivalnega okolja kraških vasi. Za doseg navedenih ciljev bi bilo treba čim prej pripraviti poglobljeno analizo opravljenega popisa nepremičnin. V skladu s pričakovanimi potrebami je treba postopoma in eksponentno obremeniti lastnike neizrabljenega stavbnega fonda in zazidljivih zemljišč znotraj naselij.

8. Državni svet ugotavlja, da ni enotne strategije posegov v prostor, ki bi služila kot vodilo za konkretne prostorske odločitve vseh občin na območju Krasa, kar je tudi posledica nesodelovanja pristojnih državnih institucij, čeprav bi bilo to nujno zaradi zavarovanja posebnega kulturnega, zgodovinskega in okoljskega pomena Krasa. Drastični posegi v krajino s strani le ene občine imajo lahko trajne škodljive posledice ne le za konkretno ožje območje, temveč za celotno

---

podobo klasičnega krasa. Zato Državni svet predlaga, da vse kraške občine na področju urejanja prostora izdelajo skupno strategijo posegov v prostor, ki bo sledila začrtanim ciljem v Skupnem razvojnem programu občin Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Sežana ter kraškega dela občin Koper in Miren-Kostanjevica, Strateški del 2001-2010. Ob tem Državni svet poziva Ministrstvo za okolje in prostor, da vzpostavi ustrezen projekt, ki bo pripeljal do tega dokumenta.

